

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת חוקת תשפ"ג

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריאה

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

זאת חקת התורה (יט, ב)

בספר "לפיד האש" – קורות חייו ותהלוכותיו בקודש של מרן קדוש ישראל הגה"ק מצאנז קלויזנבורג זי"ע מובא: ...וכה מספר לדוגמא אחד השרידים, רבי אברהם יעקב קיש, שהגיע פעם בהיותו שרוי במחנה המות למחיצת רבינו זצ"ל ושמע מפיו דברי תורה. הרבי לא דיבר מעניינא דיומא ומעניינא דאתרא כי אם מענייני... קנין תורה. הוא תמך יתדותיו בפסוק מפרשת השבוע "זאת חוקת התורה אשר צוה ד' לאמור" והזכיר את הדיוק הידוע שהובא במפרשים "מפני מה הכתוב אינו אומר "זאת חוקת הפרה" כפי שמתבקש מעניינה של הפרשה? אלא, הסביר, שחבוי פה רמז לג' דברים המועילים לזכירת הלימוד א. שיחזור על פרקו מאה פעמים ואחד; ב. שיצייר שם הוי"ה מול עיניו בשעת הלימוד, כמובא בספרים הקדושים בשם האריז"ל; ג. שילמד בקול רם וישמיע לאזניו. וזה שהכתוב מלמדנו: זאת חוקת התורה, זא"ת נוטריקון ז'כור אל' ת'שכח, אשר צו"ה, בגימטריא ק"א, היינו שתשנה פרקך מאה פעמים ואחד, ה', תצייר שם הוי"ה מול עיניך, לאמור, שתגיד בפה ובקול. אם שלש אלה תעשה לך לא תשכח את תלמודך.

זאת חקת התורה (יט, ב)

הקשה האור החיים הק' מדוע לא נאמר 'זאת חקת הפרה', כמו שנאמר בפסח 'זאת חקת הפסח'.

ופי' הרה"ק מקלויזנבורג ע"פ מה ששאל מהרח"ו מרבו האריז"ל מדוע ירדו הדורות ואין אנו משיגים כהשגת הראשונים, וענה האריז"ל שכל זה מחמת שחסר לנו טהרת אפר הפרה אדומה, כמה שנתרחק הדור יותר מאותו דור שזכה לאפר פרה, כך יורדים הדורות מדור לדור. כי רבינא ורב אשי גם לא היה להם אפר פרה, אך זקנם היו עדיין טהורים מטמאת מת ע"י אפר פרה, והחברים היו נזהרים בטהרה. וכיון שהיתה טהרה, הרי היה הנפש טהור מכל גלולים וזוהמות. וכמה שמתרחקים מאפר הפרה, כך יורדים הדורות, אמוראים, רבנן סבוראי, גאונים, ראשונים ואחרונים, ואחרוני אחרונים, עד שהיום נראה הרחוב כמו שהוא נראה.

וכתב החיד"א במדבר קדמות מערכת א' אות כ'ו 'ברור כשמש שאליהו הנביא הביא אפר פרה אל האריז"ל והזה עליו לטהרו מטומאת המת, ועי"ז זכה למה שזכה'.

לכן כתוב 'זאת חקת התורה', כי זהו החק של כל התורה כולה, לקחת פרה אדומה תמימה, ובכל פעם שנטמאים, יטהר עצמו עם אפר פרה, זהו חק לכל קניין התורה כולה.

(הגרמ"י רייזמן)

זאת חוקת התורה (במדבר יט ב).

במסכת ראש השנה (כא): כתוב: "ביקש קהלת למצוא דברי חפץ" (קהלת יב י), יצתה בת קול ואמרה לו "וכתוב יושר דברי אמת" (שם).

שלמה המלך רצה לדעת את הטעם של כל המצוות, והוא אכן ידע את כולם, עד שהגיע למצות פרה אדומה וטעמה נסתם ממנו ולא התגלה לו. יצאה בת קול ואמרה לו, "וכתוב יושר דברי אמת", דברי אמת זה התורה, ובתורה כתוב "זאת חוקת התורה" - חוקה חקקתי, גזירה גזרתי, ואין לך רשות להרהר אחריה.

וכתוב בחז"ל (תנחומא שב, ח; במדבר רבה יט ו), שאף שלשלמה לא התגלה טעם מצות פרה, מכל מקום למשה רבינו כן התגלה טעמה.

על פי זה אמרו דורשי רשומות, כתוב (במדבר יט ז) "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת" ראשי תיבות 'למשה'. כאן מרומז שלמשה גילו את הטעם. אמר שלמה, כשם שתיבות אלו הם ראשי תיבות 'למשה', כך גם הם ראשי תיבות 'שלמה'.

על כך יצאה בת קול ואמרה לו "וכתוב יושר דברי אמת", דברי אמת של התורה צריך לקרוא ישר, 'למשה' זה הראשי תיבות בקריאה הישרה, ואילו 'שלמה' זה ראשי תיבות בסירוג אותיות. זה מה שענתה לו הבת קול.

וכתוב (במדבר"ר שם ג) ששלמה המלך אמר על זה "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (קהלת ז כג)

(הגר"א דיסקין)

זאת חקת התורה (יט, ב)

פרש"י ז"ל לפי שהשטן שאומות העולם מונין את ישראל מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה לפיכך כתב בה חוקה גזרה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחרי'.

מפרש בזה בדרך רמז הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע (מובא ב'מרגינתא טבא') שבשעה שאדם רוצה לעשות איזה מצוה מיד בא אליו היצר בטענה "מה המצוה הזאת" פי' מה שתעשה כעת הרי אינה מצווה כלל, ואינה נחשבת כלום לפני הבורא ית"ש, שבביל להחלישו ולמנעו מלעשות את המצוה. אבל אם כבר עשה את המצוה אז יבא אליו היצר בטענת "מה טעם יש בה" דהיינו שמכניס בו גאוה שטעם טעם מצוה גדולה כזו.

וידוע מה שכתבו המפרשים שזהו מה שמבקשים "והסר שטן מלפנינו ומאחרינו" דהיינו מטענות היצר לפני המצוה ולאחר המצוה.

וכפי המסופר (מובא ב'ברית אברם' פרשת וישלח) על הרה"ק רבי ברוך מקוסוב זצ"ל שאמר פעם שאחר התפילה הגיע אליו היצר וניסה להכשילו בהרהורי גאוה שהתפילה היום היתה בכוונה גדולה, והשיב לו, שלא יתכן שהתפילה היום היתה כדבעי כי הרי ביקש "והסר שטן וכו'", ובאם כעת אחרי התפילה מגיעה השטן, ע"כ שהתפילה לא נתקבלה...

וזה כוונת רש"י בדברי קדשו - אומר הרה"ק מפרמישלאן זי"ע - "שהשטן וכו' מונין את ישראל "מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה" דהיינו קודם ואחרי המצוה בטענות שונות בכדי להכשילו. והעצה לזה, כתב רש"י, על הטענה דקודם עשיית המצוה תשיב לו: גזירה היא מלפני" כך ציוה המלך וזה המצוה מחוייב אני לעשות גם אם אינה נחשבת. ועל הטענה לאחר המצוה של "מה טעם יש בה", תשיב לו: "ואין לך רשות להרהר אחריה". (טעם הצבי)

ברש"י, לפי שהאומות והשטן מונין וכו' למה רק במצוה זו מונין את ישראל, ועוד, שהרי יש בזה טעם של ר"מ הדרשן ולמה נקראת חוקה? מתרץ הרה"ק רבי הירש מליסקא זצ"ל דא"ה רוצים לעשות קטגוריא לישראל וכבר אז"ל מה דכתיב (ויקרא כב, כז) שור או כשב או עז כי יולד, למה קראו שור, הלא רק עגל יולד, אלא שלא להזכיר העגל קראו שור. ואחר שטעם מצות פרה "תבא אמה ותקנח צואת בנה", מונין האו"ה את ישראל לומר מה טעם המצוה בכדי שיוזכר עוון העגל, ע"כ אמרה תורה חוקה חקקתי גזרה גזרתי ואין לך רשות לומר הטעם.

(אור שרגא, וכן הוא ב"ארח לחיים" מזלוטשוב)

בחז"ל כתוב 'למה נסמכה מיתת מרים לפרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת'.

שאל הראש ישיבה הגאון ר' ברוך דב פוברסקי שליט"א [בהספד על אמו הצדקנית אשתו של הראש ישיבה ר' דוד זצ"ל] פרה אדומה זה לא כמו כל הקרבנות אלא רק חטאת קרייה רחמנא שמזים ממנה כנגד אהל מועד, למה התורה לא סמכה מיתת צדיקים לחטאת גמורה?

והוא ביאר שמיתת מרים זה לא מיתת צדיקים אלא מיתת צדקניות, כשאדם גדול הולך לעולמו כולם יודעים כמה תורה הוא הרביץ, כמה נהנו ממנו עצה ותושיה, אבל כשאשה צדקנית הולכת לעולמה אף אחד לא יודע עליה, היא כל היום היתה במטבח והתעסקה עם טיטולים, אבל מה האמת? יש פתגם 'מאחורי כל אדם גדול עומדת אשה גדולה' האשה היא המעמיד הגדול של כל הגדלות של הבעל, של כל ההרבצת תורה שלו, כל מה שהבעל יכול לשבת על התורה ועל העבודה זה רק בגלל שיש אשה צדקנית שלוקחת על עצמה את כל עול הבית, אשה שמורידה ממנו את כל הדאגות והטירחות.

זה מה שחז"ל מלמדים אותנו – למה נסמכה מיתת מרים, המיתה של צדקניות לא נמשלה לקרבן חטאת שמקריבים אותו בבית המקדש, זה נסמך לפרה אדומה שנעשית בהר הזיתים רחוק מהבית מדרש, אבל בלי קרבן פרה אי אפשר להקריב שום קרבן בבית המקדש, פרה אדומה היא המעמיד של כל הקרבנות בבית המקדש, וכך גם אותם נשים צדקניות הם המעמיד של כל התורה והעבודה של הבעל הגדול שלהם.

(הגר"א דיסקין)

ולקחו לטמא מעפר שריפת הפרה (יט, יז)

במדרש: "בקש קהלת למצוא דברי חפץ, בקש להיות כמשה, יצאה בת קול ואמרה וכתוב יושר דברי אמת".

כתב החיד"א (יוסף תהילות פרק ע"ב): טעם פרה אדומה היה מבקש שלמה לידע, ולא נתגלה אלא למשה רבינו ע"ה, ופירשו רבני אשכנז דהכונה דשלמה חשב שהטעם שנתגלה רק למשה הוא מפני ששמו של משה רמוז בתיבות מעפר שריפת הפרה, ופשפש ומצא שמו רמוז בפ' פרה דכתיב לטמא מעפר שריפת החטאת ר"ת שלמה, ועל סמך זה היה טורח למצוא טעם פרה אדומה, וזהו בקש קהלת למצוא דברי חפץ כלומר לדעת טעם פרה אדומה בטענה ששמו רמוז כאמו' יצאת ב"ק ואמרה וכתוב יושר דר"ת לטמא מעפר שריפת החטאת ביושר הוא למשה ודוקא למשה היה מגלה טעם פרה.

תהילות)

וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים ויצא מים רבים (כ, יא)

בתיבת "סלע" יש שלש אותיות סמ"ך למ"ד עי"ן, ואם תכה את האותיות הראשונות והאחרונות, דהיינו מאות סמ"ך תשליך את הס' והך' וישאר בידך רק מ'. וכן מאות למ"ד, תשליך ה' והד' וישאר בידך מ'. וכן עי"ן, תשליך הע' והנ' וישאר בידך י', יהי "מים" וזה שנאמר ויך את הסלע פעמים היינו שהשליך מן האותיות סלע בכל אות שתי אותיות כנ"ל ויצא "מים", וזה מה שאמר הפייטן בתפלת גשם על הסלע הך ויצאו מים. (מפרשים)

קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע וגו': (כ, ח)

כתב הר"ן (הדרוש השמיני) שהש"י לא אמר אליו שיכה הסלע במטה כלל. אבל אמר אליו קח את המטה ודברתם אל הסלע, רצה שיהיה המטה לפני הסלע. כי המצאו שם היה עוזר על נתינת מימיו מפני הכח שנתן בו הש"י. אבל לא צוה שיכה הסלע להיותו בלתי צריך לזה, מפני שכבר היה מוכן לכך יותר מהפעם הראשונה, מאשר יצאו ממנו מים רבים זמן רב אלא שעתה נסתם. ולשון הכתוב יורה על זה הוראה שלמה. שבתחלה אמר "והכית בצור ויצאו ממנו מים". אבל עתה אמר "ונתן מימיו" כאלו הוא אומר שיתן המים הטמונים בתוכו, אלא שעתה עמד איזה דבר בפניהם וסתם מוצאם.

הנה אם כן בפעם הראשונה הצריך הש"י להכות הסלע במטהו, ובפעם השנית לא הצריך כך, אבל שיעמוד המטה בפני הסלע.

והמשל אצלי [בזה] הוא לתינוק אשר בתחלת למודו יכה מלמדו במקל ורצועה, ואחרי אשר לומד, אם יסיח דעתו די לו בהראות לו הרצועה. עכ"ל.

ולפי זה נתיישבו כמה משאלותיו של הרמב"ן. דבפעם הראשונה היה צריך להכות על הסלע כאותו תינוק שבתחילת לימודו צריך להכותו במקל וברצועה. אבל אח"כ די להראות לו את הרצועה - וכבר נרמז התלמיד ומבין את כוונת הדברים. ועל כן אמר לו הקב"ה למשה שיקח את המטה עמו - אבל לא יכה בו - אלא ידבר אל הסלע, ומכיון שכבר הורגל הסלע במשך ארבעים שנה להוציא מימיו - די לו ברמז כדי להמשיך וליתן מים.

(להעיר להורות ולהשכיל)

קח את המטה.

כפ' זה רבו הדיוקים: א) מכיון שנאמר "ודברתם אל הסלע", מה צורך יש במטה ברגע זה? ב) "והקהל את העדה" ובח"ב (כלומר בסיני) צוה רק: "וקח אתך מזקני ישראל"? ולא עוד אלא, שלפי חז"ל נעשה נס ועמדו כל ב"י "אל פני הסלע", ומועט החזיק את המרובה (רש"י), ולא היה צורך עשה ה' את הנס הזה? ג) "אתה ואהרן אחיך" - למה צירף הקב"ה בזה את אהרן, הלא בין לדבר אל הסלע ובין להכותו די היה במשה לבדו? ד) "ודברתם אל הסלע" - למה בח"ב נאמר "והכית בצור" וכאן "ודברתם"? ה) "לעיניהם" - ובכל מקום נאמר "ודברת באזניהם" וכדומה. כי האזן היא המקבלת את הדיבור ולא העין? ו) "ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע" - נראה ככפל לשון? ז) אצל ונתן נאמר "מימיו" ואצל "והוצאת" - סתם 'מים'? ח) התחיל בלשון רבים "ודברתם אל הסלע" וסיים בלשון יחיד "והוצאת ... והשקית"?

ונקדים דברי הילמדנו, ודברתם אל הסלע שנה עליו דבר הלכה א' או פרק א', היינו לא שמשה ידבר אל הסלע שיתן מימיו, אלא שישנה עליו דבר הלכה או פרק א' לבני", שישמעו כולם את דברי התורה (ולצורך זה היה הכרח, שיעמדו כולם "אל פני הסלע") ואז "ונתן - הסלע - מימיו"; לא מים חדשים, אלא המים שהיה נותן כל מ' שנה לב"י בזכות מרים ושנפסקו עתה במיתתה, יתן עתה מחדש בזכות לימוד התורה של כל ישראל. וכבר העירו בהעמק דבר (הנצי"ב), שעצירת המים של הסלע דומה לעצירת גשמים בעון הדור והתקנה לזה תורה ותפלה (היחידים - רבנן - מתחילין ומסיימין את התעניות בשעת עצירת גשמים - תענית י', י"ב). ובמגילה ד"ב אמרו, שתלמוד תורה דרבים גדול מהקרבת תמידין, וביארו שם ברש"י, דהיינו ת"ת של כל ישראל. ולפיכך צוה ה' להקהיל את כל העדה ועשה נס, שהחזיק הסלע את כולם, ויהיה זה ת"ת של כל ישראל. ובזכות זה יתן הסלע את "מימיו". אבל דוקא אם כל ישראל ישמעו את דברי התורה בעיון רב ע"מ לקיים תורה לשמה, וזה שנאמר "ודברתם אל הסלע (אולי הכוונה לרמז אל הסלע - אבן - יצר הרע המסיר את לב האדם מאחרי ה', ושדברי תורה תבלין לו, כנאמר "הלא דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע) לעיניהם" - הרוחניים של ב"י, שיתרגשו מדברי התורה והמוסר, שתדברו על הסלע (וכנאמר "ובמרירות תאנח לעיניהם" {יחזקאל כא} שהכוונה לעיני הרוח) ויתפללו כל ב"י על המים: "ונתן מימיו". אבל אם לא יתמלאו התנאים האלה, אז הסלע שהיה נותן מימיו בזכות מרים שמתה וגם אין במקום זה זכות תורה ותפילה - לא יתן כבר מימיו, אבל אין לתת לב"י למות בצמא, אלא: "והוצאת להם מים מן הסלע". מים ע"י הכאה, וכמו שעשית בח"ב, תעשה נס חדש ומים חדשים. ואת ההכאה יעשה משה בעצמו (כמו בח"ב) ולפיכך נאמר "והוצאת ... והשקית" בלשון יחיד. ולפיכך נצטוו משה לקחת את המטה, שמא לא ישמעו ב"י את דברי התורה והמוסר, שידברו משה ואהרן (בעירובין נ"ד מבואר, שמשה היה משתף את אהרן בלימוד תורה לב"י), אז יכה משה במטהו על הסלע ויוציא ממנו מים בהכאה, כמו בח"ב (שהיה עוד קודם מתן תורה וא"א היה להוציא ע"י לימוד התורה).

(אזניים לתורה)

ויעש משה נחש נחשת (כא, ט)

ויעש משה נחש נחשת לא נאמר לו לעשותו של נחשת, אלא אמר משה הקב"ה אמר לי נחש, אני אעשנו של נחשת, לשון נופל על הלשון, זה לשון רש"י מדברי רבותינו (ב"ר לא ח) ולא הבינותי זה, שהרי הקב"ה לא הזכיר לו "נחש" אלא "עשה לך שרף" אבל דעתם לומר כי הלך משה אחר שם העצם אשר לו והנראה בעיני בסוד הדבר הזה, כי הוא מדרכי התורה שכל מעשיה נס בתוך נס, תסיר הנזק במזיק ותרפא החולי במחליא, כמו שהזכירו (מכילתא ויסע א) בוירוהו ה' עץ (שמות טו כה) וכן במלח אלישע במים (מ"ב ב כא) וידוע מדרכי הרפואות, שכל נשוכי בעלי הארס יסתכנו בראותם אותם או בראות דמותם, עד כי נשוכי הכלב השוטה וכן שאר הבהמות השוטות אם יביטו במים יראה להם שם בבואת הכלב או המזיק וימותו, כמו שכתוב בספרי הרפואות ומוזכר בגמרא במסכת יומא (פד) וכן ישמרו אותם הרופאים מהזכיר בפניהם שם הנושך, שלא יזכרו אותם כלל כי נפשם תדבק במחשבה ההיא ולא תפרד ממנה כלל עד שתמית אותם וכבר הזכירו דבר מנוסה מפלאות התולדה, כי נשוך הכלב השוטה אחרי שנשתטה בחליו אם יקובל השתן שלו בכלי זכוכית יראה בשתן דמות גורי כלבים קטנים, ואם תעביר המים במטלית ותסננם לא תמצא בהם שום רושם כלל, וכשתחזירם לכלי הזכוכית וישתהו שם כשעה תחזור ותראה שם גורי הכלבים מתוארים, וזה אמת הוא בפלאי כחות הנפש וכשיהיה כל זה כך, ראוי היה לישראל נשוכי הנחשים השרפים שלא יראו נחש ולא יזכרו ולא יעלו על לב כלל, וצוה הקב"ה למשה לעשות להם דמות שרף, הוא הממית אותם וידוע כי הנחשים השרפים אדומי העינים רחבי הראש שגופם כעין הנחשת בצוארם, ולכן לא מצא משה לקיים מצותו בשרף בלתי שיעשה נחש נחשת כי הוא דמות נחש שרף, ואם יעשנו מדבר אחר היה דמות נחש ולא דמות שרף ומה שאמרו מן הלשון הנופל על הלשון, כי הזכרת השם בלבד תזיק והכלל, כי צוה השם שיתרפאו במזיק הממית בטבע ועשו דמותו ושמו, וכשיהיה האדם מביט בכוונה אל נחש הנחשת שהוא כעין המזיק לגמרי, היה חי, להודיעם כי השם ממית ומחיה:

(רמב"ן)

אם נתן נתן את העם הזה בידי וגו'. (כא, ב)

פירש"י ז"ל "יושב הנגב - זה עמלק שנאמר (במדבר יג) עמלק יושב בארץ הנגב ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונו לשון כנען אמרו נתפלל סתם שנאמר אם נתון נתן את העם הזה בידי".

שמעתי בשם הגה"ק החי"מ זי"ע שהקשה למה לא שינו גם את מלבושם, כדי שלא יכירו כלל. ואמר שאם היו משנים גם לבושיהם. ובני

ישראל הי' מבקשים להשי"ת שימסור כנענים בידם. היו נמסרים באמת. אף שהמה עמלקים, כיון שהי' משנים לשונם ולבושיהם. הוי להו כדן כנענים ממש. אף שבתולדה היה עמלקים. ומוזה יצא לנו מוסר השכל, שאם משנה ח"ו לשונו ומלבושו, כאחד מהעמים. הוא נחשב כאחד מהם. (שיח שרפי קודש)

ונפשנו קצה בלחם הקלוקל (כא ה).

זה לשון רש"י הקדוש: לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל, אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא, ע"כ.

ביאור נאה הובא בשם הגאון רבי משולם איגרא זצוק"ל אב"ד טיסמניץ לפרש מדוע נענשו אז בני" דוקא בנחשים, דהנה איתא בגמרא (גיטין נו:), שטיטוס הרשע אחר שהחריב את בית מקדשינו וחזר בספינה לרומי עלה עליו גל של ים ורצה לטובעו במצולות, אמר טיטוס, אלוקיהם של אלו אין לו כח אלא במים, שכן את פרעה לא העניש אלא על הים, וכן את סיסרא, אם גיבור הוא יעלה ליבשה ויעשה עמי מלחמה, שאחר שראה טיטוס שהצליח להחריב את בית ה' חשב שבידו לעשות מה שעולה על לבו ולא יוכל הקב"ה להענישו כשיהיה על היבשה. יצאת בת קול ואמרה, רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע, בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה, עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה, ואז נכנס לו היתוש בחוטמו כידוע, ואכל את מוחו.

והקשו שם בגמ' ואמאי קרי ליה בריה קלה, ומשני דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה, דהיינו שהוא מכניס ואינו מוציא. הרי שהיתוש הוא בעל חי שמכניס ואינו מוציא ואינו מזיק לו כלום.

עוד איתא בגמ' (שבת עז:): שהרפואה לנשיכת נחש היא שיכתוש יתוש וישימנו על מקום המכה של הנחש.

והשתא אתי שפיר, שכיון שהתלוננו על שא"א להם להיות באופן של מכניס ואינו מוציא, הביא להם הקב"ה נחשים שיכישו אותם, וממילא יצטרכו להרפואה של היתוש, ואז יראו שיש בריה שהוא מכניס ואינו מוציא.

(פניני תורה)

מאוצרות המגידים

מה הקשר בין פרה אדומה לחטא העגל? איך זה מתקן את חטא העגל? כבר הזכרנו כמה פעמים שהבית הלוי מסביר, מה היה היצר הרע של חטא העגל. היצר הרע שלנו הוא בדרך כלל קנאה, תאוה וכבוד. פחות או יותר היצר הרע שלנו מסתובב סביב זה. אבל דורות הראשונים היצר הרע שהיה להם היה, שהם רצו קשר עם הקב"ה. והקשר שהיה להם עם הקב"ה היה דרך משה רבינו אלה האלוקים, וכשהשטן הראה להם שמשה רבינו מת, הם אמרו מה יהיה עכשיו? זה היה בשבילם נורא ואיום ואין להם קשר עם הקב"ה. לכן הם לקחו את העגל, השור של המרכבה, וחשבו שעל ידי זה יהיה להם קשר עם הקב"ה. אם כן, לכאורה כל מעשה העגל בא מכוונות טובות, אבל היתה בזה בעיה אחת, שאת הקב"ה אתה עובד לא לפי הרצון שלך, לא לפי החשק שלך, לא לפי השכל שלך, לא לפי התשוקות הרוחניות שלך שאתה רוצה קשר עם הקב"ה. אלא אך ורק לפי מה שהקב"ה מצוה, לפי השו"ע. אלה היו הניסיונות של דורות ראשונים.

הזכרנו בעבר מה שאבי מורי זכרוננו לברכה היה תמיד אומר. בספר מלכים, על חלק ממלכי יהודה כתוב "ויעש הישר בעיני ה'" ועל חלקם כתוב "ויעש הרע בעיני ה'". אבל גם על אלו שכתוב "ויעש הישר בעיני ה'" כתוב "רק הבמות לא סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות", חוץ מחזקיהו ויאשיהו. פלא פלאות. מצד אחד - ויעשו הישר בעיני ה', מלכים צדיקים שהנחו את העם בדרך ה'. אבל מצד שני - את הבמות אם לא יכלו להסיר. מה זה במות? לקחת בהמה ולהקריב אותה להקב"ה מחוץ למקדש. זה איסור כרת, חמורה שבחמורות, כמו חמץ בפסח, כמו לאכול ביום כיפור, כמו עריות, כמו חילול שבת. איזה מין יצר הרע מוזר זה, אדם מקריב קרבן להקב"ה כשהקב"ה אומר לו זה טמא. התשובה שהם הרגישו בזה דביקות. הם הרגישו בקרבן הזה כזו קרבת אלוקים שהם לא יכלו להתאפק, זה היה היצר הרע של פעם. הסתכנו בכרת בשביל דבקות בה'.

וזה היצר הרע שהביא את חטא העגל. לכן, אומר הבית הלוי, התיקון על היצר הרע של חטא העגל הוא פרה אדומה, חוק שאתה עושה בין אם אתה מבין ובין אם לא.

אתה לא עובד את הקב"ה לפי הכלים שלך, לפי השכל שלך, לפי התשוקות הרוחניות שלך. אלא כמו עבד - "חוקה חוקקתי", אתה משועבד לכל סעיף קטן במשנה ברורה. עבודות.

אחד הדברים הכי מרגשים שאתה רואה את גדולי הדור, איך שהם חרדו לכל סעיף קטן בהלכה, החזון איש, הבריסקער רב, אנשים כאלה גדולים,

וכזו עבודת, כזו התבטלות. חז"ל תיקנו שחמץ לא מספיק לו ביטול אלא צריך בדיקה, אז הם התכופפו בגיל שלהם כמה שעות כדי לחפש מתחת לזה ומתחת לזה. זו עבודת. לקיים דבר ה'. חוקה חקקתי גזירה גזרתי.

דרך אגב, הבית הלוי אומר שלכן בפרשת פקודי כתוב על כל כלי "כאשר ציווה ה' את משה", שמונה עשרה פעמים כמדומה. כי אם הם היו בונים את המשכן בגלל הרצון להשראת השכינה, הם היו נשארים עם היצר הרע של חטא העגל.

"כאשר ציווה ה' את משה" - זה התיקון על חטא העגל סיפר לי ר' ברוך שפירא שאמר לו הרב אורי זוהר (שיאריך ימים) [זצ"ל], האדם הזה חזר לפני ארבעים שנה בתשובה, כשהוא חזר בתשובה זו היתה רעידת אדמה. הוא היה דמות מאוד מאוד נערצת בעולם החילוני, הוא היה נערץ מאוד מאוד במה שנקרא עולם הבידור, והוא חזר בקול רעש גדול. היה לו כסף והיה לו כבוד, לא היה חסר לו שום דבר, והוא חזר, הוא חיפש את האמת. מי שמכיר אותו היום, מכיר שהוא יהודי מאוד מאוד עבד ה'. אמר לי ר' ברוך שפירא שהרב אורי זוהר אמר לו כך: תדע לך, הייתי צריך לעזוב את הכל, את כל העולם הזה, את התאוות, הכל הייתי צריך לעזוב, אבל זה היה החלק הקל. הניסיון הכי קשה שהיה לי מהכל, החלק הכי קשה היה שהרבנים שלי אמרו לי, עד עכשיו כל דבר הבנת, תורה זה עבודת. אתה לא עושה לפי השכל שלך, יש דברים שאתי יש דברים שלא תבין, אתה לא מבין את כל המצוות, יש חוקים, לא הכל זה לפי השכל שלך. אמר הרב אורי זוהר, אני כל כך התחנכתי השכל הולך לפי השכל, שהתקוממתי, מה הפירוש לא לפי השכל שלי? זה היה כשהתחלתי לחזור, אבל אחרי שנכנסתי חזק חזק לתוך האידישקייט, קלטתי שזה כל עיקר האידישקייט, זו היהדות. יהודי זה עבד ה', אוי ואבוי אם אתה עובד את ה' לפי השכל שלך. מה שהיה לי הכי קשה - קלטתי שזה הכל, זה המבחן הגדול של יהודי. זה האידישקייט.

עד היום אנחנו חיים מניסיון העקידה. הדבר הכי לא נתפס בשכל אנושי, מה שאברהם אבינו עשה לבורא עולם, לשחוט את הילד שלך. זה היה הניסיון הגדול 'שלא הרהר'. חז"ל אומרים כשהקב"ה רצה להגיד לאיוב מה זה הגדלות של אברהם אבינו, הוא אמר לו שאפילו שהבטחתי לו ארץ ישראל הוא היה צריך אחר כך לקנות חלקת קבר בארבע מאות שקל, והוא לא הרהר אחר מידותי. זו העבודת הכי גדולה, זה כל האידישקייט.

וצריך לדעת שזה נוגע לא רק לתורה ומצוות, זה נוגע גם לניסיונות החיים. יש בחיים ניסיונות שלא מבינים אותם. לפעמים בחור חוטף חיזוק ואז מגיעות כל המכות. לפעמים תראו בעלי תשובה שבתחילת הדרך הולך להם, אבל אחר כך באים המשברים, איזה משברים, איזה ניסיונות, וכל אחד רואה את זה. יש הרבה ניסיונות חיים שאנחנו לא מבינים אותם, וצריך לדעת שעיקר העבודת זה לקבל את מקרי החיים. כשבן אדם לא מבין, זו עיקר הבחינה של תוקף האמונה, של הנאמנות של האדם להקב"ה.

סוד טהרת הפרה - התבטלות לרצונו יתברך

הרמח"ל באוצרות הרמח"ל בדרוש הקיווי, כותב: "המקווה אל ה' יתברך, אפילו אם נכנס בגיהנום יוצא משם מהרה". הכוח הזה של קיווי, פירושו שאני בידיים של הקב"ה, אני לא עושה חשבונות. רבי עקיבא במשנה האחרונה ביומא, דורש מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל. פשוטו של מקרא "מקוה ישראל ה'" זה לשון תקוה - תקוות ישראל ה'. לא צריך ראיות וזה פשוטו של מקרא, כמו שאומרים שם כל המפרשים. פשוטו של מקרא זה לא מקווה, אלא תקוות ישראל ה'. אבל אם אתם מחפשים ראיות, בסליחות, לפני כל סליחה יש פסוקים ששייכים לסליחה, ולפני הסליחות של 'איוותיך, קיוותיך', מביאים את הפסוק "מקווה ישראל ה'" אבל האמת שזה אותו דבר. מתי אדם זוכה שהקב"ה יהיה מקווה, שכביכול הקב"ה הוא המקווה טהרה שלנו, הקב"ה מטהר את ישראל כמה שהוא מקווה לה'. ממשך הרמח"ל: "וזהו סוד טהרת הפרה, התבטלות לרצונו יתברך זהו הטהרה, והבן". וזה חוקה חקקתי גזירה גזרתי, זה הסוד של פרה אדומה

(הגר"א דיסקין)

ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם: ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן: וירב העם עם משה ויאמרו לאמר ולו גוענו בגוע אחינו לפני ה': (כ, א-ג)

פרש"י 'כל העדה' שכבר מתו מתי מדבר ואלה פרשו לחיים. כי בכל התורה הלשון עדה הוא ציבור חשוב, כמ"ש בפרש שלח 'ותשא כל העדה' פרש"י סנהדראות. אך הלשון 'עם' הוא מדרגה פשוטה כערב רב.

הקשה הרה"ק מקלויזנבורג זי"ע דבזה הפסוק סותר את עצמו, כי פתח בלשון חשוב 'ויבאו בני ישראל כל העדה', ותוך כדי דיבור נאמר 'וישב העם בקדש', מממה נפשך, עדה או עם? וביאר ע"פ מה שהיה זקנו הדברי חיים רגיל לספר מעשה נורא עם אברך חשוב תלמיד חכם למדן וירא

בין ילדי יש אחד שגם אם לא הייתי מגדיר אותו כקשה הבנה, אבל ברור שביחס ליתר הבנים שלי, הוא טיפוס לא כשרוני בעליל. אנחנו, כהורים, מקפידים להתייחס אליו, ואל אי ההבנה שלו, ב...הבנה, ויודעים את המיון המדויק מתי לעודד ומתי לדרבן, ומתי לעשות גם את ההיפך.

אבל האחים שלו, גם אלה הגדולים ממנו וכמוכן שגם הצעירים, לא בדיוק מודעים לבעיה, ופעמים רבות יוצאים שהם לועגים לו. הם אינם עושים זאת מרוע לב, אבל לפעמים כאשר מתקיים דיון על השלחן בסעודות השבת, והוא אינו קולט את המדובר, הם מכנים אותו בצורה ספונטנית בכינויים לא הכי נחמדים, הגורמים לו בושה.

גם כאשר לא מדובר בוויכוח משפחתי, ליד השלחן, אלא סתם בחילופי דברים בין האחים, ובפולמוס שגרתי המתנהל בכל בית בישראל, הוא אינו מפגין כישורי הבנה מבורכים, ואז באות התגובות הטבעיות כמו 'אתה טיפש', 'אי אפשר לדבר איתך על שום דבר', ואלה עוד התגובות הנחמדות...

למותר לציין שגם בלכתו לחיידר, סופג הילד מנה גדולה של עלבונות מחבריו, הלועגים לו כאשר הוא אינו קולט את הנלמד בכיתה, ושואל שאלות שאינן חכמות. אם בבית, אצל האחים, המצב הוא כזה, על אחת כמה וכמה שילדי הכיתה מלעיגים עליו ומזלזלים בו.

לקח מאלף לכל הורה

כדאי לציין שהילד עצמו אף פעם לא הגיב לכינוי הגנאי, אלא המשיך בשגרת חייו כאילו לא אירע דבר. ניתן היה לזהות בכך את תכונות נפשו הענוגות, בהן התברך מן שמיא, עד שגם אנחנו, כהורים, התפעלנו ממנו מאוד.

והנה, בחודשים האחרונים - ממשיך הת"ח במכתבו - הבחנתי שכל פעם כאשר הילד הזה סופג עלבון ממאן דהוא, הוא לוחש דבר מה בפיו. ניסיתי לשמוע מה הוא אומר, אך כיון שהמלים יוצאות מפיו בלחש גמור, אינני מצליח לקלוט אף מילה.

בתחילה לא שמתי לב שהוא עושה זאת דוקא כאשר פוגעים בו. אך כאשר הרגשתי בכך, הדבר גרם לי לפליאה, והחלטתי לגשת אל הבן, ולשאל אותו על כך.

והבן השיב, ומתשובתו יכולתי ללמוד באיזו דרגה רוחנית נפלאה הוא מצוי. צריך לזכור שמדובר בילד בגיל 9, ולכן נדהמתי להיווכח בעוצמה הרוחנית שלו, ובעצם - יש כאן לקח מאלף לכל הורה, שיידע שאסור לזלזל באף ילד מילדי, וגם אם הוא איננו כשרוני במיוחד, הקב"ה טבע בו תכונות אחרות שבהן הוא יכול להעלות את עצמו לפסגות שיא, לא פחות מכל ילד כשרוני אחר. והדברים פשוטים.

הילד סיפר לי, בשפתו הטבעית והילדותית, שכאשר היה בבית הכנסת הזדמן לידיו הספר 'עלינו לשבח', שבו הובא דבר מופלא ממון הגר"ח קניבסקי (שליט"א) [זצוק"ל], והוא, שכאשר פוגעים ביהודי, ומעליבים אותו, והוא אינו מגיב, ומכניס את עצמו על ידי כך לחבורת הקודש של 'הנעלבים ואינם עולבים' - זה הזמן הטוב ביותר לבקש ממנו ברכה.

במאמר מוסגר נציין שאכן הבאנו שם כמה סיפורים על אנשים שנושעו בצורה על טבעית, לאחר שחיפשו אדם העונה על התואר הנ"ל, וביקשו ממנו ברכה.

הדבר הזה שהופיע בספר נכנס עמוק עמוק אל תוככי לבי, הוסיף הילד ואמר, גם מפני שמי שאמר את זה הוא אחד מגדולי הדור, וגם משום שהבנתי את עומק הענין, וידעתי - מנסיוני האישי - איזה זכויות עומדות לאדם שנעלב ואינו משיב מלחמה למעליבו. וידעתי גם ידעתי כמה זה קשה, ולכן הבנתי את כוח הברכה שיש ברגעים אלה בפיו של אותו נעלב. ולפתע פתאום, המשיך הילד, הרגשתי את עצמי מאושר מאוד... מאושר, על כי ניתן בידי כוח עצום ורב, שאין לאנשים אחרים... שהרי אני 'זוכה' מדי יום לקיתונות של גנאי, וכל פעם כאשר אינני מגיב להעלבות הללו, ומכליל את עצמי בין אלה ה'נעלבים ואינם עולבים', הרי יכולני לברך את כל מי שזקוק לישועה.

משהגעתי למסקנה זו, נכנסה בליבי אש קודש ורצון עז לסייע לאנשים אומללים על ידי כוח הברכה שלי. נכון שאנשים לא מגיעים אליי כדי שאברך אותם, אבל הרי יש בכוחי לעשות זאת גם בלי שהם יבואו אליי, וגם בלי שיידעו כלל שאני מברך אותם...

ואז התחלתי לאסוף את כל המודעות על שמותיהם של החולים התלויות בבתי הכנסת, ומתוך העיתונים, ואני משנן את השמות הללו בעל פה (מדהים!!! ילד בן 9!!!) וכשפוגעים בי, וכדרכי אינני מגיב, אני מתפלל מיד להשי"ת שירחם על החולים הללו.

אני יכול להעיד על עצמי, מסיים הת"ח את מכתבו, שכאשר שמעתי את הדברים יוצאים מפי הילד שלי, חשבתי שאני מתעלף... אם גם עד היום הערכתני אותו במאוד על המאמצים שהוא עושה להבין את החומר הנלמד

שמים, [א לאטישער אינגערמאן] שהיה אוכל 'קעסט' אצל חותנו שהיה איש פשוט מאד, ולא השיג כלל במעלת חתנו התלמיד חכם. אך זה האברך היה יושב ועוסק בתורה בכפר שהיה חותנו גר שם, ולמד בנגלה ובנסתר יום וליילה, וכולם העריכוהו מאד כי לא היה ת"ח כמוהו בכל אותו הכפר. עד שמרוב הכבוד שנתנו לו, התחיל לאחוז מעצמו.

וראה באחד הספרים שאם יושבים בהתבודדות ארבעים יום זוכים לגילוי אליהו, ואז עוד לא טעו לחשוב כמו היום שיכולים להיות זולל וסובא וגם לזכות לגילוי אליהו, לכן החל לפרוש עצמו לגמרי מעוה"ז וסגר את עצמו מי יום באיזה חדר ועסק בתורה ויומם וליילה ברציפות.

ויהי ביום הארבעים באשמורת הבוקר, ויעבור הגוי חוטב העצים של אותו הכפר סמוך לדלת אותו החדר, וכיון שבחוץ היה הכפור גדול, ביקש חוטב העצים לחמם את ידיו בתוך החדר, ויפתח את דלת החדר. וזה האברך הבין בוודאי שזהו אליהו הנביא שהגיע אליו בצורת גוי חוטב העצים, וכיבד אותו בכבוד גדול, וכבדו לשבת, וכיבד אותו בכוס של אליהו, ומזג לו כוס גדול של יין לשתות, ולאחר ששתה הגוי, בירך אותו בפולנית בהתלהבות גדולה, וענה האברך אמן על ברכת אותו גוי, ואח"כ חטף ושתה שיירים מכוסו של 'אליהו הנביא'. ואח"כ יצא הגוי לדרכו. וחזר האברך ללימודו בהרגשת התעלות ושמחה שזכה לגילוי אליהו הנביא, אשרי מי שראה פניו בהקיץ, וגם זכה לקבל ממנו ברכה.

בהמשך היום פגש אותו הגוי את חותן האברך הנ"ל, שהכירו היטב, וסיפר לו איזה חתן טוב יש לך, היום לפנות בוקר רציתי לחמם עצמי קצת, ונכנסתי לבית חתני, ותיכף כיבד אותי בכוס גדול של יין וכו'. והנה אותו האברך לא יכל להתאפק משפר שהיה לו גילוי אליהו [כמו שכתב בהקדמת השב שמעתתא שגם אם יזכה אדם לעלות לשמים ולשמוע תורה ממתיבתא דרקיעא, לא יוכל להשיב נפשו לפני שיספר לחבירו מה שזכה לראות כשעלה למעלה וכו'] ואכן סיפר לחותנו את הסוד שזכה היום לפנות בוקר לגילוי אליהו. תיכף ששמע חותנו את דבריו, קפץ ממקומו כנשון נחש, גואלד, הרי זה היה הגוי חוטב העצים, הרי שיתת יין נסך רחמנא ליצלן, עכשיו צריך להכשיר את כוס של אליהו.

כשסיפר הדברי חיים זאת המעשה, שאל מדוע נכשל האברך בחטא כזה, הרי כתב בשו"ע כשסיפר הדברי חיים זאת המעשה, שאל מדוע נכשל האברך בחטא כזה, הרי כתב בשו"ע יו"ד ברמ"א מי שנכשל בין נסך צריך להתענות כמה וכמה תעניות לכפר עוונותיו שנכשל בשוגג בין נסך. וענה שכיון שעלה בדעת האברך שהוא ראוי לגילוי אליהו הנביא, הרי אמרו בגמ' סוטה שכל מי שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודה זרה, ומדה כנגד מדה, כיון שהיה גס רוח מעין ע"ז, סיבבוהו משמים שיכשל ממש בין נסך. כי אסור לאדם ללכת בגדולות ונפלאות למעלה ממדרגתו, כשהוא עניו ושפל ברך אין עולה על דעתו שהוא ראוי לגילוי אליהו.

בזה מיישב הקלויזנבורגער רב את לשון הפסוק הנ"ל, הגם שאסור לנו לדבר על דור המדבר ועל דור באי הארץ, אין לנו שום השגה בעוצם מעלתם, אך בדרך מוסר י"ל שכאן לאחור שכבר כלו מתי מדבר ונשארו רק הדור באי הארץ, עלה בדעתם שאנו אין אנו כמו אבינו וזקננו שלא עמדו בנסינות המדבר, ונאמר בהם 'ארבעים שנה אקוט בדור ואומר עם תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי', אנחנו כן חזקים וראויים להכנס לארץ ישראל. ואנחנו בבחינת 'עדה שלימה', חסידים ואנשי מעשה בלי חסרונות. וכיון שלא הרגישו בענוה ושפלות הרוח, באותו רגע ובאותו פסוק כבר הם מכוונים 'וישב העם בקדש', וכבר ירדו ממדרגתם. ומתה מרים הצדקנית. כמ"ש בחובות הלבבות שער התשובה פ"ח שמי שהוא שלם ומושלם, אז צריך להתיירא מאד מהנסינות שיש למי שחושב שהוא שלם. כמו שאמר החכם לתלמידיו, אם לא היה לכם חטאים, הייתי מתיירא ממכם יותר מהעבירה שהיא גדולה מכל העבירות, והוא עוון הגאות. כי כשאדם חטא, ולא התפלל כראוי, הרי מסתובב כשפל ונכנע, אך כשמצליח ועולה, ורחב לבבו, אזי צריך מאד להזהר מגאוה.

וחז"ל דרשו 'ולא היה מים לעדה', שלא היה להם תורה. ובגמ' דרשו 'למה נמשלה תורה למים' שהולכת ממקום גבוה למקום נמוך, כמו שלמדו חז"ל משירת הבאר, ומבמות הגיא, מי שהוא נמוך וקטן, אצלו מאיר אור התורה. מאן דאיהו רב איהו זעיר, ומאן דאיהו זעיר איהו רב.

(הגרמ"י רייזמן)

להקדישיני (כ, יב)

כל יהודי, בכל גיל ובכל מצב, יכול לקדש את השם, ולגרום לריבוי כבוד שם שמים בעולם. זאת נלמד מהמכתב שקיבלנו מת"ח ירושלמי, המתגורר באחת השכונות החרדיות, והוא מעיד על טהרתם וקדושתם של ילדי ישראל, ועל רצונם להתקרב לבוראם ולקדש את שמו.

הקב"ה בירך אותי, במשפחה גדולה, וכתב הת"ח הירושלמי, וכידוע לכל הורה - כשרונותיהם של הילדים אינם שווים, ויש כאלה שבניגוד לאחיהם, התופסים כל דבר במהירות, לוקח להם לפעמים זמן רב להבין את הנאמר.

בכיתה, ועל כך שהוא איננו מגיב לכינויים הפוגעניים, היום אני יודע שיש להעריכו בכפלי כפליים.

לדעתי כדאי מאוד לפרסם את הדברים, ללמד לבני ישראל קשת, ולהודיע ולהיוודע שלכל יהודי יש תפקיד מיוחד בעולם, ותכונות נפש ייחודיות שאף אחד לא יוכל לקחת אותן ממנו, ואם כל אחד ינצל את כישוריו הוא, וישתדל לקדש בהם את שמו יתברך, כל העולם שלנו יהיה נראה אחרת. (ברכי נפשי)

"דאמר ריש לקיש מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל" (ברכות סג):

נשמע ארבעה פשטים על דברי חז"ל: "אדם כי ימות באהל - אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה". ראיתי דבר התעוררות בשם כ"ק הרבי מויוניץ (שליט"א) [צ"ל]:

"כי לא ידע האדם את עיתו" זו הנהגת שמים - אדם לא ידע מתי ימות. דוד המלך ביקש מהקב"ה "הודיעני" ה' נאות לגלות לו רק משהו אחד, כי ימות בשבת, יותר מכך אין אפשרות לגלות - "באיזו שבת לא הודיעו". "ואדעה מה חדל אני - אמר לו: בשבת תמות" (שבת דף ל')

נתאר, מה היה אילו לא היתה גזירה כזו - שלא יידע האדם את עיתו - אלא היינו מקבלים מידע מדויק באיזה יום כל אחד ימות, מה אדם היה עושה באותו יום? "הרי הפריזיזר ריק?", היה חושב לעצמו ורץ לקנות כמה עגבניות ומלפפונים ושזיפים, "גם בבנק צריך לסדר כמה עניינים בחשבון" ומזדרז לבנק לפני שיסגר, כן?! האמנם? חס ושלום! לא עגבניות, לא בנק ולא בנות - כי "היום, היום האחרון שלי, אוי! מחר אין", והיה תופס בכל כוחו כל שניה. "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה" אם יחשוב תמיד שמא אני הולך למות - ממית עצמו עליה - ממילא אין לי רגע מיותר וזמן של בטלה וכך התורה מתקיימת בידו.

כי ימות - בשעת מיתה

הגמ' דורשת עוד "אדם ימות באהל - אפי' בשעת מיתה יעסוק בתורה" גם באותה שעה, אפילו באותם רגעים צריך ללמוד. על החתם סופר מסופר כי לפני יציאת הנשמה נכנסו ה'חברא קדישא' לחדרו, הם דיברו ושוחחו בקול לגבי כמה עניינים לפתע שמעו את קולו "מדוע מפריעים לי?! (אני כעת באמצע הלימוד), וואס שטערן זיי?"

הגר"א נפטר בסוכות עם לולב ואתרוג בידו. כפי המסופר, מתחילת מחלתו הוא מיאן להכניס רופא לחדרו ועל פי לשון הרמב"ן "מה לרופאים בבית יראי ה'" אך יומיים לפני הסתלקותו, כאשר בני הבית ביקשו בתחנונים שיאות להכניס רופא, הבין כי בני המשפחה בצער רב, הסכים, למענם, שיכניסו רופא. הרופא טיפל בו עד פטירתו. שעתיים לפני פטירתו נכנס אחד התלמידים ושאל את הרופא "איפה זה אוחז?" כמי ששואל מה מצבו. הגביה הרופא את ראשו: "איפה זה אוחז, אתה שואל? במסכת כלים... אני שומע שהוא חוזר כעת על משניות ממסכת זו" אפילו בשעת מיתה יעסוק בתורה! - "ימות באהל".

הוא ימית עצמו אם יחיה באהל

לצערי נאלצתי לשהות רבות בארצות הגולה, ולנסוע הלוך חזור פעמים רבות, כמובן שנסעתי במטוס.

באוריו למעלה ישנה "מחלקה ראשונה" - - - למטה, צפוף מאד. כיון שלכל מקום יש משמעות של כסף - הם מרבים במקומות ומצופפים, אבל למעלה - אוהו! לכל אחד כורסה עם חמש וחצי קפיצים, יש אוריונים ממש כמו בני מלכים - לכל אחד יש רשות היחיד בפני עצמו, פלאי פלאים - מלכות דיג. ויהי היום, פעם אחת, ביקשתי רשות מאחד האחראים כי יתנו לי לראות איך נראה שם בקומה שניה למעלה (במחלקה ראשונה). אמרו לי שם יושבים ה'בעסערע מענטשן'... ביקשתי והשגתי אישור לרגע קצר. עליתי. ראיתי כי אכן לא רע שם, נישט קשה... ירדתי למטה ופגשתי יהודי שהכרתי אותו קצת, איש אמיד ובעל יכולת. הייתי קצת בהתפעלות מההבדל הקיצוני המשמעותי בין המחלקה העליונה לעומת התחתונה, ופניתי אליו: "אתה יושב פה?! מילא אני וכמותי, אבל אתה כן יכול להרשות לעצמך להוסיף כסף ולקנות מקום יותר מרווח עם כורסה וכו'"

ואכן מה זה בשבילי עוד כמה מאות דולרים.

הוא הביט עלי והגיב בתרעומת (באידיש): "וכי חסר דעה אני, האם אתה חושב כי אני משוגע?!"

"למה משוגע, חלילה, הרי למעלה כל כך טוב?" שאלתי.

"כמה זמן נוסעים כאן שתיים עשרה שעות או שלוש עשרה - כולל ההפסקה בהולנד, אנו מתעכבים בדרך עוד שעה. וכי לשם כך אזרוק סכום כזה של כסף (נקב בסכום) וכי משוגע אני, האם כדאי?! בשלמא אם היית אומר לי על נסיעה שבועיים למיאמי ביץ' נו, אז הייתי חושב ומבין..."

יום אחד אשתי היתה צריכה לדבר איתו בשעה עשר וחצי בבוקר, היא הגיעה לחנות, והוא אינו, "מסתמא היה צריך ללכת רגע" חשבה. דבר נורמלי הקורה. המתניה שעה ארוכה ואינו חוזר. ממתינה, מחכה חצי שעה, שעה, שעה וחצי - עד שתיים עשרה! והנה הוא הגיע. "איפה היית? לא ידעתי היכן לחפש, ודאגתי כל כך!"

"מה הפירוש, איפה הייתי? כל יום זה כך - יש כאן ממול בית כנסת, יש שיעור ולומדים תורה מעשר עד שתיים עשרה - אני שם".

היא תפסה את הראש, "וכי יצאת מדעתך, חסר משוגעים אנכי? באמצע היום! תראה מה הולך כאן! הכל חי ותוסס, מרויחים! עושים כסף! ואתה סוגר באמצע?! היא החלה לעשות סקנדל "וכי ידוע לך כמה קונים היו והלכו בפחי נפש?" צעקה בסערה.

"רגע, רגע", פנה אליה, לא לצעוק, הרגעי, יש לי משהו להגיד לך. "נו, בסדר". רצוני לשאול אותך שאלה:

שואל ה"כלי יקר": מהי המעלה המיוחדת בכך שהפרה תיקרא על שמו של משה רבינו בדוקא? ומבאר, שאין המצוה נקראת אלא על שם גומרה, וכיוון שהפרה האדומה באה ככפרה על חטא העגל, ומשה רבינו התחיל בכפרה זו, כאשר שרף את העגל והשקה מאפרו את בני ישראל – לכן הוא רצה שגם גמר הכפרה, הפרה האדומה, תיקרא על שמו.

ומביא שם מהמדרש (ילקוט שמעוני פרשת יתרו): "כששמע משה רבינו שהקב"ה אמר הלכה בשם אליעזר, פרה בת שתיים עגלה בת שנתה, אמר: יהי רצון שיהא אליעזר זה מיוצאי חלצי, שנאמר: 'ושם האחד אליעזר'".

משה רבינו זכה לדרגה אליה לא זכה אף ילוד אשה, כאשר היה בשמים ולמד תורה מפי הקב"ה עצמו, ושם שמע הלכה בשם רבי אליעזר – "פרה בת שנים, עגלה בת שנתה". הוא ביקש כי כשם שמצוות פרה אדומה קשורה אליו ונקראת על שמו, כך הוא רוצה שגם הלכה זו של פרה אדומה תהיה קשורה אליו, ותיאמר מפי יוצאי חלציו.

הנה לנו לימוד כיצד מקיימים מצוה בשלימות. משה רבינו החל במצוות פרה אדומה, ולכן ביקש שגם גמר המצוה יהיה בחלקו, כדי שתיקרא על שמו. ואפילו ההלכה הנאמרת במצוה זו, תיאמר על ידי יוצאי חלציו, וכל זאת כדי לקיים מצוה בשלימות.

מספרים כי כאשר הגיע רבי אלחנן ווסרמן זצ"ל הי"ד לארצות הברית כדי לאסוף כסף לשיבתו בברנוביץ', היה בידו פתק עם שם של נדיב אחד, איליו רצה להגיע. הוא שאל את מארחו כיצד הדרך למקום מגוריו של הנדיב, והלה אמר לו כי מדובר בדרך ארוכה, ואם רק ימתין קמעה עד שיגמור לאכול פת שחרית, יקח אותו לשם.

רבי אלחנן סירב לכך, ואמר לאותו מארח כי ברצונו ללכת לשם רגלי, אך הלה סרב בכל תוקף ואמר לר' אלחנן כי הדרך ארוכה מאוד, ובשמחה יסיעו לשם ברכבו מיד לאחר שיגמור לאכול. היוכוח נמשך ביניהם כאשר ר' אלחנן מתעקש ללכת רגלי, והלה מפציר בו להמתין עד שיקח אותו ברכבו. לבסוף נכנע ר' אלחנן והסכים להמתין עד שהלה יקח אותו.

הדרך אכן הייתה ארוכה, והנהג מראה כל העת לרבי אלחנן כמה ארוכה הדרך, ומביע את שמחתו על שזכה להסיעו ברכבו.

לבסוף הגיעו למחוז חפצם, לפתח הרחוב בו התגורר אותו גביר, אלא שהרחוב היה חד-סטרי ולא ניתן היה להיכנס מאותו כיוון.

הנהג הצביע לעבר ביתו של הגבר ששכן באותו רחוב, ואמר לר' אלחנן שהוא יכול לרדת מהרכב ובמרחק הליכה קצר יגיע לבית הגביר. אבל ר' אלחנן נותר לשבת ברכב.

בתחילה חשב הנהג כי ר' אלחנן מן הסתם שקוע בלימוד ואינו שם לב לדבריו, ושוב פנה אליו שירד, אבל ר' אלחנן אומר לו לתדהמתו: "הרי עדיין לא הגענו, יש עוד כמה בתים עד לבית הגביר".

אמר המארח: "אכן, צריך מעט ללכת, אבל בסך הכל מדובר בהליכה קצרה ביותר, ואין אפשרות להכנס לרחוב להגיע עד הבית".

שאל אותו ר' אלחנן: "האם אין כניסה לרחוב מצד אחר?" והלה השיב: "יש כניסה מהכיוון השני וזה קצת סיבוב כדי להגיע לשם".

"אם כן – אמר לו ר' אלחנן – תעשה סיבוב ותביא אותי בבקשה עד הבית!"

היהודי נרעש לגמרי. אינו מבין כלל. הרי ר' אלחנן התעקש לעשות את הדרך הארוכה רגלי, ועכשיו הוא מסרב ללכת אפילו מרחק קצר כל כך. אבל הוא אינו שואל שאלות, עושה את הסיבוב, ומגיע עד הפתח של הבית ורגע לפני שר' אלחנן יורד, הוא לא יכול להתאפק ושואל אותו: "כבוד הרב, אני שמח על הזכות שנפלה בחלקי להסיע את הרב למחוז חפצו, אבל תורה היא וללמוד אני צריך. בתחילה רצה הרב ללכת מרחק כה גדול, וסרב שאני יסיע אותו. הייתי צריך להתחנן לפני הרב שייסכים לך שאביא אותו למחוז חפצו. והנה, כאשר כמעט הגענו, ונותר מרחק כה קצר, סרב הרב לרדת ואמר לי לעשות סיבוב שלם ולהביא אותו עד פתח הבית, מה פשר הדבר?"

אמר לו רבי אלחנן: "אכן, צודק אתה בדבריך. באמת לא רציתי לנסוע. איך דרכי ליהנות מאחרים. אבל אתה התעקשת וזכית במצוה זו להסיע אותי אל מחוז חפצי. אולם, אם כבר מקיימים מצוה, צריך לעשות אותה בשלימות. מצוה שלא מקיימים אותה בשלימות, חסר בכל המצוה. אם כבר הסעת אותי את כברת הדרך הארוכה הזאת וזכית במצוה, מן הראוי שתזכה לעשותה שלימות, ולהביא אותי עד מחוז חפצי ממש. כי מצוה בשלימות היא מצוה שונה לחלוטין!"

יש שלימות במחשבה, בכוונה לשם שמים, אבל יש שלימות במעשה. משה רבינו רצה לקיים את מצוות פרה אדומה בשלימות. להתחיל ולסיים אותה, ולזכות שמי שמלמד את דיניה, יהיה מיוצאי חלציו.

(יחי ראובן)

יש להוסיף למאמר זה מה שביאר בספר "ציוני תורה" לבאר את מאמר חז"ל (ברכות י, ב) "ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה אמר אביי

מה היה אם במקום לבוא לכאן בעשר ורבע, היית מקבלת טלפון הביתה כי רחמנא ליצלן בעלך קיבל אירוע, ולקחו אותו לבית החולים... ודאי היית ממחרת לבית החולים – מתרוצצת ממקום למקום, טיפול נמרץ וכו', אחרי חצי שעה מודיעים לך בחוץ שיברוך דיין האמת, הוא כבר לא חי. וכי גם אז היית נכנסת וצועקת לעומתי: "האם מצאת לך זמן עכשיו באמצע היום למות, וכי כעת מתיים! תעשה את זה בשש, שבע בערב, תראה מה נעשה בחנות עושים כאן כסף!..." היית מבינה כי ה' ישמור - הוא מת! מה אפשר לעשות, הרי אינך חסרת דיעה. לכן, מה אפשר לעשות - משעה עשר בבוקר עד שתיים עשרה - אני מת! ("אדם כי ימות"), וכי איכפת לך כי בשתיים עשרה אני קם לתחיית המתים...

פלאי פלאים!

בזכות הציבור נוכרתי במעשה, מעשה שהיה! יהודי יקר, ר' דוד גליק ז"ל - היתה לו חנות של 'טפטים' מול איצקוביץ. מידי יום לקראת השיעור (של רבי שמחה קסלר זצ"ל) היה נועל את החנות והולך ללמוד.

והנה ערב אחד, רבע שעה לפני השיעור נכנס אדם ואמר שיש לו כמה עסקאות - רצונו לקנות כך וכך טפטים שונים (הוא מצפה קירות של מוסד שלם וכו'). "רגע אדוני, יש לי בסך הכל רבע שעה, ואני רואה שאתה הולך על גדול, ורבע שעה לא תספיק, אזי אני מבקש ממך, תעשה את זה מחר". "לא! לא! תן לי" התחנן, לא שמע להפצרותיו והתחיל את הביזנעס. הוא הוריד לעצמו גלילים, ומיד היה נראה כי אכן הוא קנין רציני, הוא עתיד לרכוש 'חתיכה הראויה להתכבד'... טוב, השעה התקרבה.

"אתה זוכר מה אמרתי לך - בשבע אני סוגר!" אמר לו ר' דוד.

"מה אתה מאיץ בי סתם, זו קניה דחופה, תעזוב אותי".

"אני סוגר!" הכריז ר' דוד.

"הקונה עלה שוב למעלה והוריד סליל, בחר חמישים מטר ועוד צבע אחד, אני זקוק לעוד כמה צבעים".

השעה שבע הגיעה "אדוני, אני סוגר את החנות!".

"רגע, מה אתה עושה לי! בשום אופן!"

"טוב, אתה יודע מה, אני רואה כי רק לבחור גוונים וצבעים יקח לך עוד שעה, א"כ, לא איכפת לי, קח את המפתח תישאר בחנות תעשה כבתוך שלך, תבדוק, תמדוד ואני אשוב עוד שעה וחצי, כי לשיעור אני הולך בכל מחיר! לשיעור של הרב שלי".

"מה פתאום אתה נותן לי מפתח!?" (הוא הרי לא מכיר אותו כלל) הביט עליו בצורה משונה, "אתה הולך להשאיר בידי את המפתח!?" (הרי אפשר לרוקן את כל החנות וישאר בשן ועין). אך ר' דוד כבר בדרך החוצה הושיט לו את המפתח.

ר' דוד יוצא, עולה על האופנים בחוץ לנסוע.

כאשר עלה לאופנים, האיש דילג אחריו.

"הלו, רגע אחד!" קרא.

"אין רגע, אני נוסע וזה".

"לא רק רגע על השעון".

"טוב, מה אתה רוצה?"

"אני לא קונה שום דבר, אני מי'מס הכנסה' לביקורת לבדוק את נאמנותך, אני רוצה להגיד לך אדם שבשביל לא להפסיד שיעור מוכן להסתכן כל כך, לוותר כל כך, וגם לתת מפתח, אין לך היום שום ביקורת, הכל חלק. כל הכבוד לך!" מעשה שהיה! "אדם כי ימות באהל!"

ה' יעזרנו, ישמע חכם ויוסף לקח. (להגיד)

הגר"ח מבריסק זצ"ל באחת מדרשותיו פירש את הפסוק כנ"ל, והוסיף תוספת נפלאה וכה אמר: יותר מזה כלול במאמר זה, כי הנה דמיינו לעצמכם שיום אחד הוחלט בשמים להרשות לכל הנפטרים לקום למשך שעה אחת מקבריהם, ובאותה שעה רשאים הם לעשות כרצונם. כשהדבר נודע בעוה"ז באו כולם לבית הקברות להפגש עם יקיריהם ולדרוש בשלומם. אך מיד שהקברים נפתחו קמו כל הנפטרים

מקברם ורצו במהירות הבזק לבתי המדרשות וישבו ללמוד בהתמדה עצומה ונוראה, ולא רצו להביט ולדבר עם שום אדם בעולם.

זוהי כוונת חז"ל 'אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה' כלומר אין התורה מתקיימת רק אצל מי שמתייחס לזמן בעולם הזה כמו זה שניתנה לו ההזדמנות לקום מקברו לשעה קלה והוא רץ לבית מדרשו... (אוצרות התורה)

ויקחו אליך פרה אדומה תמימה (יט, ב)

רש"י מביא בשם המדרש "ויקחו אליך - לעולם היא נקראת על שמך, פרה שעשה משה במדבר".

ואיתמא רבי יצחק הרוצה להנות יהנה כאלישע, ושאינו רוצה להנות אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר ותשובתו הרמתה כי שם ביתו ואמר רבי יוחנן שכל מקום שהלך שם ביתו עמו".

שהנה יש להבין את כוונת חז"ל בזה. שמדוע אסור לו ליהנות רק במקצת? אלא, כפי שכבר הקשה במהרש"א שם שמצינו בכמה מקומות שאין ליהנות מאחרים וסמכו זאת על הפסוק שונא מתנות יחיה, ומחלק שם בין גמילות חסדים לאורח לסתם הרוצה ליהנות מחבירו. עיי"ש היוצא לנו שזה שאינו נהנה מאחרים מקיים בזה מצווה, לכן אמרו חז"ל שיש לקיים המצווה בשלימות, ולא ליהנות כלל. אמנם מאידך גיסא, כאשר כן נהנה מחבירו, כגון שנמצא בדרך, אז יש לו ליהנות כאלישע בכדי שלמארח תהיה המצווה בשלימות.

ויש עוד הרבה מצוות שהיצר מונע את האדם מלסיימה כפי הרמז הידוע של הר"ת של "סיום מסכת אין לעשות" כמו כן היצר נלחם בסיום מצוה אין לעשות... חברך פגשך ושאלת אותו מה שלומך, הוא מתחיל לספר לך על קושי מסויים שיש לו, והיצר מסית אותך שלא להקשיב לו עד הסוף. שלא תזכה לבצע את המצווה בשלמות. כך כשמבקשים ממנו איזה טובה, היצר מסיתו שלא לעשות זאת במאור פנים בכדי שהמצווה לא תהיה מושלמת, או כוונה של רווח עצמי של שמור לי ואשמור לך הכל בכדי שלא תהיה מצווה מושלמת.

(ציוני תורה)

זאת התורה אדם כי ימות באהל (יט, יד)

אדם כי ימות באהל" – באהלה של תורה. אין לו בעולמו אלא ד' אמות של תורה. כל זמנו, כל כחותיו, כל מעייניו – בתורה הקדושה, תורת חיים. בצעירותי למדתי בישיבה קטנה של פוניבז'. פעם בא הרבי רבי שלום שבדרון זצ"ל למסור 'שמועס' לבחורים, ובתוך הדברים סיפר את הסיפור הבא. הוא אמר שהבריסקע רב אמר שאת הסיפור הזה צריך ללמוד בחברותא! הוא שמע את הסיפור הזה מרבי חיים בריסקער, ששמע מה"בית הלוי", ששמע מרבי איצלקע וואלוזינר, ששמע מרבי חיים וואלוזינר – תלמיד ה"שאגת אריה".

וכך סיפר: כידוע, ה"שאגת אריה" היה עורך גלות. היה לבוש כעני ואביון, נודד מעירה לעירה ומתאכסן בבתי יהודים שהלינו אותו בביתם ונתנו לו מעט אוכל. כמובן, איש לא הכירו, כולם סברו שהוא איש פשוט. פעם התאכסן אצל משפחה אחת. נתנו לו לאכול צלחת מרק. בעודו שקוע בעולמות עליונים נשפך מעט מרק על השולחן. כעסה בעלת הבית והתחילה לגעור בו: "מדוע לכלכת את המפה, אתה לא שם לב איך אתה אוכל?!"

צעקותיה של האשה העירו אותו ממחשבותיו והחזירוהו לקרקע המציאות. הוא שאל לפשר הצעקות, ואמרו לו שהן כוונת כלפיו... הוא לא הבין על מה ולמה, ובעלת הבית שבה והסבירה לו...

כששמע זאת, התנצל על מעשהו, קם מהשולחן, הודה למארחיו על הכנסת האורחים, נטל את שקו ובו מעט ממטלטליו - ועשה דרכו לשוב לעירו. קץ לגלות! תלמידיו הופתעו לראותו שב מהגלות מהר מן הצפוי. ובקשו לדעת מה הסיבה שקיצר את גלותו.

סיפר להם את המעשה באותה בעלת הבית שגערה בו על ששפך מעט מרק והכתים את מפת השולחן, ואמר כי בעקבות זאת גדע את גלותו. תמהו התלמידים: "רבינו, תורה היא וללמוד אנו צריכים. ממה נפשך, אם יש צורך בגלות, וכי בגלל צעקה אחת של איזו בעלת בית שמים קץ לגלות?! וביותר קשה, הרי תכלית כל הגלות היא לשבור את המידות ולסבול בושות וביזיונות, ומה זו גערה של איזו בעלת בית לעומת כל הסבל והביזיונות שעוברים בגלות?"

אמר להם: "אסביר לכם פשר הענין. כשאני יוצא לגלות, כל זמני מוקדש לתורה ולעבודת ה'. זה עיקר מעלת הגלות. והנה, כשאותה בעלת בית צעקה עלי, באותו רגע הופרעתי מלמודי. נאלצתי להפסיק את עיוני בתורה ולברר את פשר הצעקה. ואם גלות גורמת לביטול תורה – אין לה ערך! על כן, תכף ומיד הפסקתי את הגלות ושבתי לעירי, לבית המדרש".

מה זה 'בטול תורה' של ה"שאגת אריה"? כל כולו שקוע בתורה, מנותק לגמרי מהמציאות הארצית, ותוך כדי כך נפסק חוט המחשבה שלו לרגע אחד – זה ה'בטול תורה' של ה"שאגת אריה"! והבטול תורה הזה של רגע אחד הוא סיבה מספקת לחסל את הגלות ולשוב הביתה!

נורא נוראות!

במלחמת העולם השנייה, במשך כמה שנים, שהו רבני ותלמידי ישיבת מיר בשנחאי. הם חיו שם בתנאים לא תנאים, החום היה נורא ואיום. חוסר הוודאות לגבי גורלם של בני משפחותם שנשארו באירופה היה קשה.

אמר להם: "אסביר לכם פשר הענין. כשאני יוצא לגלות, כל זמני מוקדש לתורה ולעבודת ה'. זה עיקר מעלת הגלות. והנה, כשאותה בעלת בית צעקה עלי, באותו רגע הופרעתי מלמודי. נאלצתי להפסיק את עיוני בתורה ולברר את פשר הצעקה. ואם גלות גורמת לביטול תורה – אין לה ערך! על כן, תכף ומיד הפסקתי את הגלות ושבתי לעירי, לבית המדרש".

מה זה 'בטול תורה' של ה"שאגת אריה"? כל כולו שקוע בתורה, מנותק לגמרי מהמציאות הארצית, ותוך כדי כך נפסק חוט המחשבה שלו לרגע אחד – זה ה'בטול תורה' של ה"שאגת אריה"! והבטול תורה הזה של רגע אחד הוא סיבה מספקת לחסל את הגלות ולשוב הביתה!

נורא נוראות!

במלחמת העולם השנייה, במשך כמה שנים, שהו רבני ותלמידי ישיבת מיר בשנחאי. הם חיו שם בתנאים לא תנאים, החום היה נורא ואיום. חוסר הוודאות לגבי גורלם של בני משפחותם שנשארו באירופה היה קשה.

במלחמת העולם השנייה, במשך כמה שנים, שהו רבני ותלמידי ישיבת מיר בשנחאי. הם חיו שם בתנאים לא תנאים, החום היה נורא ואיום. חוסר הוודאות לגבי גורלם של בני משפחותם שנשארו באירופה היה קשה.

אם נשים לב לדבריו של ר' שמעון בן לקיש, נראה שכתוב "הן הן גופי תורה" – איזה גופי תורה יש כאן?! הביטוי של "הן הן גופי תורה", מופיע בכמה מקומות בש"ס; מופיע בגמרא במסכת שבת {לב, א} – תניא רשב"ג אומר: הלכות הקדש תרומות ומעשרות הן הן גופי תורה; מופיע במשנה במסכת חגיגה {י, א} – הדינין והעבודות הטהרות והטמאות ועריות יש להן על מה שיסמכו והן הן גופי תורה.

נשאלת השאלה – מה שייך הסיפור של סיחון שכבש את מואב כדי שיהיה לישראל מקום לגור, לגופי תורה – איזה מין גופי תורה יש כאן?! באים חז"ל ומלמדים אותנו, שאם נבין את המסר הטמון כאן, נוכל גם להגיע למסקנה אילו גופי תורה מונחים בפס' הזה.

לאחר הפס' הזה, מגיע פס' שאמר אותו בלעם בן בעור – "על כן יאמרו המשלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון"; את הפס' הזה אמרו אבא ובן – בעור ובלעם בנו. היות וחשבון היתה עיר כ"כ מבוצרת ומואב היה בתוכה, חשש סיחון שמא לא יעלה בידו לכבוש אותה – לכן מה הוא עשה?! הזמין את בעור ואת בלעם בנו, לקלל את מואב כדי שיצליח סיחון לנצח את המלחמה ולכבוש את חשבון – וזה מ"ש "על כן יאמרו המשלים". הגיעו בלעם ובעור ועודדו את החיילים – "באו חשבון" – תיכנסו פנימה לתוך חשבון! אתם תראו ש – "תבנה ותכונן עיר סיחון" – שהעיר הזאת תהיה לבסוף שייכת לסיחון!

אם אלה הדברים, ובאו ננסה להבין מה מונח מאחורי המלחמה הזאת: בכל שבת קודש, אנחו אומרים מזמור בתהילים שנקרא 'הלל הגדול'; שם אנחנו מקדישים, הן לסיחון והן לעוג מלך הבשן, 'כי לעולם חסדו' באופן נפרד.

נשאלת השאלה – למה לא הכניסו אותם ביכי לעולם חסדו של "למכה מלכים גדלים", או "ויהרג מלכים אדירים"?

בראש ובראשונה, לפני שניגש לביאור הדברים, עלינו להבין את המסר הטמון כאן בפרשה כפי שכתוב ר' שמעון בן לקיש; רצתה התורה לומר לנו, שהקב"ה משתמש באנשים על מנת להפיק את רצונו.

הארץ אמורה להינתן לישראל. אבל בארץ יושבים מואב וצריך לסלק אותם, לכן מביא הקב"ה את סיחון 'לנקות' את המקום, כדי שישראל יוכלו לקבל אותו מאוחר יותר – וזה כוונת דברינו, שהקב"ה משתמש באנשים מסוימים, כדי להפיק את רצונו; סיחון חשב שהוא מלך גדול מאוד. פתאום נכנס לו רעיון במוחו, לקום ולכבוש את העיר חשבון. אבל בעצם את כל הרעיון הכניס הקב"ה למוחו, שכל מטרתו היתה להעביר את המקום לידי ישראל, וז"ש "לב מלכים ושרים ביד ה'".

אם ככה, יש לנו כאן מסר ראשון שאותו אומר לנו הנביא: "הכרתי גוים נשמו פנותם ... אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר..."

אומרת הגמרא {מסכת יבמות טג, א} – א"ר אלעזר בר אבינא: אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל שנאמר {צפניה ג-1} הכרתי גוים נשמו פנותם החרבתי חוצותם וכתתי {צפניה ג-2} אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר.

דבר נוסף, **אומר הירושלמי** {מסכת ברכות פ"ט ה"ד} – רבי ברכיה אמר בשם רבי לוי, על שם {תהילים צב, ט} ואתה מרום לעולם ה'. לעולם ידך על העליונה.

למה כוונת חז"ל כאן?

הקב"ה משתמש באנשים, כדי להוציא את רצונותיו אל הפועל – למה הכוונה? ישנם אנשים שרוצים לעשות פעולה מסוימת. אבל הם לא מבינים, שבעצם הקב"ה גורם להם לרצון הזה כדי לעשות את רצונו. דוגמה לזה אנחנו יכולים למצוא אצל סיחון; סיחון חשב, שאם הוא יכבוש את חשבון יהיה לו יותר מעמד. אבל באה התורה ומלמדת אותנו, שבעצם הקב"ה השתמש בסיחון כדי להוציא את רצונו אל הפועל – להוציא את מואב מהארץ ולהכניס אליה את בני"י, וכמ"ש הירושלמי: "ואתה מרום לעולם ה' – לעולם ידך על העליונה" – הקב"ה מפיק את רצונותיו מכל אדם ואדם.

נביא כמה דוגמאות לכך:

אחי יוסף, שומעים מיוסף כמה וכמה חלומות – "והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחוין לאלמתי", ומנגד אומרים לו האחים: "המלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו וגו'"; לאחר מכן, הוא מגיע עם חלום חדש – "ויהלם עוד חלום אחר ויספר אתו לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום עוד והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי".

כמובן שבעקבות החלומות הללו, מתגברת אצל האחים השנאה כלפיו; האחים יוצאים לרעות את הצאן, ויוסף נשלח ע"י יעקב אביו לראות בשלומם. ברגע שמגיע יוסף, אומרת התורה: "הנה בעל החלמות הלזה

בא: ועתה לכו ונהרגוהו ונשליכוהו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלמתי" ... "ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו: לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא וישמענו אחיו" – הולכים האחים ומוכרים אותו לישמעאלים, מתוך מחשבה שעצם מכירתו, תביא לסיום 'התיק' הזה שנקרא יוסף – "מהישמעאלים הוא יגיע לכל מיני מדינות ... שם הוא יטמא בתוך הגויים, וממילא לא יהיה לו סיכוי לחזור בחזרה".

אבל כבר מלמד אותנו הירושלמי – "ואתה מרום לעולם ה' – לעולם ידך על העליונה"; לוקח הקב"ה את רצונם של האחים להיפטר מיוסף, ומוביל את יוסף ישירות אל המלוכה שלו; אמר הקב"ה: "אדרבא, ברצון שלכם אני מפיק את רצוני – דרככם אני שולח אותו ישירות למלוכה!"

אמרו איצטגניני פרעה – "ראינו שעתיד מושיען של ישראל להיוולד, והוא ילקח על המים"; מיד גוזר פרעה "כל הבן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת" – ומה קרה מהגזירה הזאת? לוקחים את מושיען של ישראל ומרוממים אותו! – משה מוכנס לתוך תיבה ביאור, מגיעה בתה בת פרעה ומושה אותו משם, הוא מובא אל פרעה ופרעה מגדל אותו על ברכיו! – ולמה??? כדי להכשיר אותו להיות מלך!; אמר הקב"ה: אתה גזרת 'כל הבן הילוד היארה תשליכהו' – אתה עוד תראה, שאתה לבסוף תגדל אותו על ברכיך!"

דוגמה נוספת שעומד עליה הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד:

יונה הנביא, מקבל ציווי מהקב"ה ללכת ולעורר את תושבי נינווה לתשובה, וכידוע, הוא מסרב ללכת;

אומרים חז"ל {ילקוט שמעוני, יונה, רמז תק"מ} – אמר יונה: אלך לח"ל שאין השכינה נגלית שם, שהגוים קרובי תשובה הם, שלא לחייב את ישראל.

הוא מגיע אל חוף הים ביפו ומחפש אניה להפליג איתה. הוא מוצא אניה, ומשלם על כל המקומות בספינה רק כדי שתצא לדרך.

אומר הנביא: "וה' הטיל רוח גדולה אל הים ויהי סער גדול בים והאניה חשבה להשבר"

מספר המדרש – פרשו לים, עמד עליהם רוח סערה מימינם ומשמאלם וכל האניות עוברות ובאות בשלום ובשתיקה ואתה אניה בצרה גדולה וחשבה להישבר. ר' חנינא אומר: משבעים לשון היו באניה וכל אחד אלוהו בידו ומשתחוים ואומרים: נקרא איש אל אלוהו והאל אשר יענה ויציל הוא האלהים, וקראו ולא הועילו מאומה. יונה בצרת נפשו נרדם ויעף לו, בא אליו רב החובל אמר לו: אנו עומדים בין מות לחיים ואתה נרדם, מאיזה עם אתה?! אמר לו: עברי אנכי. אמרו לו: שמענו שאלהיך גדול, קום קרא אל אלהיך, אולי יעשה לנו ככל נפלאותיו שעשה בים. אמר להם: בשבילי צרה זאת – שאוני והטילני אל הים. א"ר שמעון: עדיין לא קבלו עליהם להשליכו לים עד שהפילו גורלות ונפל הגורל על יונה, מה עשו? נטלו כלים שבאניה והשליכו לים להקל מעליהם ולא הועילו, רצו לחזור ליבשה ולא יכלו, נטלו את יונה והעמידוהו על ירכתי הספינה, אמרו: רבון העולמים, אל תתן עלינו דם נקי שאין אנו יודעים מה מעשה של זה האיש, הטילו אותו עד ארכבותיו והים עומד מזעפו. נשאו אותו אצלם והים הולך וסוער, הטילו אותו עד טבורו והים עומד מזעפו. נשאו אותו אצלם והים עומד וסוער, הטילו אותו [עד] צוארו וכו', עד שהטילו כולו שנאמר וישאו את יונה ויטלהו אל הים ויעמד הים מזעפו.

אומר הנביא: "וימן ה' דג גדול לבלע את יונה ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות"

עומדים האנשים על סיפון האניה בתדהמה – מעולם הם לא ראו ולא שמעו דבר כזה; כל הרעש הזה, בגלל יהודי א' שמנסה לברוח מהקב"ה! **אומרים חז"ל** – וראו המלחים את כל האותות והנפלאות שעשה הקב"ה עם יונה והשליכו איש את אלהיו, שנאמר {יונה ב, ט} משמרם הבלי שוא, וחזרו ליפו ועלו לירושלים ומלו בשר ערלתם, שנאמר {א, טז} וייראו האנשים יראה גדולה את ה' ויזבחו זבח לה' וידרו נדרים, וכי זבח זבחו, אלא ברית מילה שהוא כדם זבח, ונדרו איש אשתו ובניו וכל אשר לו לאלקי יונה ונדרו ושלמו ועליהם הוא אומר: "ועל גרי הצדק".

נטרגם את הדברים לימינו אנו:

אותם שבעים נוסעי האניה, מגיעים אל החוף ומספרים לכל מכריהם: "אל תשאלו מה קרה לנו בספינה! יהודי א' ניסה לברוח מהקב"ה – הקב"ה הביא כזאת סערה, שמעולם לא ראינו! איך שזרקנו אותו לים – הים נרגע!" – כמה קידוש ה', נגרם כתוצאה מזה!

השמועה הזאת מגיעה גם לתושבי נינווה; הם שומעים שהיה נביא שנשלח לנינווה לעורר אותם בתשובה, אבל סירב ללכת.

לאחר שלשה ימים, פולט הדג את יונה "תתקס"ח פרסאות ליבשה"; פתאום רואים אנשי נינווה בנאדם שנוחת אצלם בחוף. שאלו כולם: "זה אתה עם הסיפור של הספינה והדג???", "כן – זה אני!"
אומר הנביא: "ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום ונינווה נהפכת: ויאמינו אנשי נינווה באלהים ויקראו צום וילבשו שקים מגדולם ועד קטנם" – וכולם לבסוף חוזרים בתשובה.
אומר הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד – בוא ותראה, יונה חשב לברוח מהקבה – ומה עשה הקב"ה??? השתמש ביונה, כדי להפיק ממנו את רצונו! – "אתה לא רוצה להתנבאות על נינווה! לא רק שאתה תתנבא, אלא מהבריחה שלך אני יפיק את רצוני!", וזה מ"ש "ואתה מרום לעולם ה' – לעולם ידך על העליונה".

דוגמת נוספת, אנחנו מוצאים אצל 'יוסף מוקיר שבת':

מספרת הגמרא {מסכת שבת קיט, א} – הוה הווא נכרי בשבבותיה [ליוסף מוקיר שבת] היה שכן נכרי דהוה נפיש נכסיה טובא שהיו לו נכסים רבים. אמרי ליה כלדאי אמרו החוזים בכוכבים לאותו נכרי כולוה נכסי יוסף מוקיר שבי אכיל להו כל נכסיו, יוסף מוקיר שבת עתיד לאכלם, היינו, כל נכסיו יעברו אליו. הנכרי שרצה שלא יתקיימו דבריהם, אזל זבנינהו לכולוה ניכסי הלך ומכר את כל נכשיו, זבן בהו מרגינתא וקנה תמורתם מרגלית יקרה מאוד אותבה בסייניה וקבע את המרגלית בכובע שעשה לעצמו, משובץ במשבצות של זהב שבהן קבועות מרגליות. בדרך זו חשב שיוכל לשמור על עושרו. בהדי דקא עבר מברא בזמן שהיה עובר במעבורת על הנהר אפרחיה זיקא הפריח הרוח את כובעו. שדייה במיא הטילו למים, בלעיה כוורא ודג בלע את המרגלית מאורח יותר. אסקוה העלו הדייגים זה דג, אייתוה אפניא דמעלי שבתא והביאוהו לעיר עם פנות היום סמוך לכניסת השבת, בזמן שכולם כבר קנו את צרכי השבת שלהם. אמרי הדייגים המאוכזבים: מאן זבין כי השתא מי יקנה דג בשעה מאוחרת כזאת? אמרי להו אמרו לדייגים: זילו אמטוהו לגבי יוסף מוקיר שבי לכו והביאוהו ליוסף מוקיר שבת דרגיל דזבין שרגיל הוא לקנות לכבוד שבת כל מטעמים הבאים אליו. אמטוהו ניהליה הביאוהו אצלו, זבניה ואכן קנה אותו. קרייה שרקיע את הדג להכניו לשבת, אשכח ביה מרגינתא מצא את המרגלית בתוכו. זבניה בתליסר עליתא דינרי דדהבא מכר לאחר מכן את המרגלית תמורת שלש עשרה עליות המלאות דינרי זהב, כלומר, תמורת הון עתק. פגע ביה ההוא סבא ואמר: מאן דיזיף שבתא פרייה שבתא בעא מיני מי שלווה לכבוד שבת, השבת פורעת לו את חובו!

אם ככה, כאשר הקב"ה רוצה לתת עושר ליוסף מוקיר שבת, הוא מגלגל שברגע א' הגוי יחלום חלום, ימכור את כל רכושו ואת הכסף הוא ימיר לאבן יקרה, שאותה יבלע הדג, שאותו יקנה יוסף לכבוד שבת – והכל גיע לו על 'מגש של כסף!' – זמ"ש "לעולם ידך על העליונה!"

אם ככה, זה מה שכתוב כאן בפרשה. כשהקב"ה רוצה לתת את המקום שנקרא 'חשבון' לעם ישראל – היות והוא מיועד לנחלת בני גד, אומר הקב"ה לסיחון – "בוא ותכבוש את מואב", ולאחר שהוא יכבוש את מואב, הוא יביא את עם ישראל כדי שייכבשו את סיחון.

זהו המסר הראשון שמונח כאן בפרשה. אבל בנוסף, יש לנו גם מסר של 'גופי תורה' – ואליהם הייתי רוצה להגיע:

למי שמסתכל על המלחמות שהיו כאן, יוכל לשים לב שהמלחמות האלה מאוד מעניינות; בתחילה, כאשר יוצאים להילחם בבני אדום, אומרת התורה: "וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום כה אמר אחיך ישראל אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו: וירדו אבתינו מצרימה ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים ולאבתינו: ונצטק אל ה' וישמע קלנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך: נעברה נא בארצך לא נעבר בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמואל עד אשר נעבר גבלך ... ויאמר לא תעבר ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה: וימאן אדום נתן את ישראל עבר בגבלו ויט ישראל מעליו" – עם ישראל לא נכנס לאדום, הוא ממשיך הלאה, ואז מגיעה הפרשה של סיחון; סיחון כובש את מואב – מבקשים רשות לעבור – סיחון מסרב, וכאן יוצאים למלחמה!

מלחמה נוספת בפרשה, נמצאת לקראת סיום הפרשה – הולכים לכבוש את עוג מלך הבשן, ומשה רבינו חושש להילחם מולו; אומרת התורה: "ויאמר ה' אל משה אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון".

ישנה מלחמה נוספת, שמוסרת במילים – "כי עז גבול בני עמון"; "עמון" היה מקום נוסף שהיה ניתן להילחם בו. אבל עם ישראל בחרו שלא להילחם, כנראה מפאת חוזקו.

לאחר מכן, אומרת התורה: "על כן יאמרו המשלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון"

נשאלת השאלה – מי אלו אותם "המושלים"?

אמרנו קודם, שעפ"י פשט הדברים, הכוונה לבלעם ובעור. אבל באה הגמרא ומביאה את דרש הדברים:

אומרת הגמרא {מסכת ב"ב עה, ב} – א"ר יוחנן: מאי דכתיב {במדבר כא- כז} על כן יאמרו המושלים וגו' המושלים אלו המושלים ביצרים בואו חשבון בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. תבנה ותכונן אם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא.

אומר הרשב"א – לכאורה, הפס' הזה מיותר. מה זה מעניין אותנו שבלעם ובעור עודדו את החיילים של סיחון! אבל אם חז"ל מתייחסים לפס' הזה, זה אומר שטמון כאן איזשהו מסר עבורנו, והוא "בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה". אומר לנו ר' שמעון בן לקיש על הפס' הזה – "דע לך, שגופי תורה מונחים כאן!"

אם אלה הדברים, בואו נראה איך חז"ל מסתכלים על המלחמות האלה: למה עם ישראל לא נלחמו באדום?

הם מגיעים ומתחננים בפני אדום: "כ"כ הרבה תלאות סבלנו – תן לנו להיכנס!", אבל אדום לא מסכים בשום פנים ואופן – "לא תעבר בי פן בחרב אצא לקראתך" – "אתה לא נותן להיכנס? אין בעיה" – "ויט ישראל מעליו" – ולמה לא נכנסו? פשוט מאוד – כי הקב"ה אמר שלא להיכנס; הבטיח הקב"ה, שאת הר שעיר הוא נותן נחלה לאדום – ולמה? אומר התרגום יונתן בן עוזיאל, שאת הר שעיר הוא נתן לאדום כדי לשלם לו על מצות כיבוד אב שהיתה לו, שלא היה אדם שזכה לכבוד את אביו, יותר מעשו הרשע;

אומר המדרש {דברים רבה, פרשה א, אות טו} – אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא כבד בריה את אבותיו כמו אני את אבותי, ומצאתי שכבד עשו לאביו יותר ממני. כיצד, אמר רבן שמעון בן גמליאל הייתי משמש את אבי בכלים צואים, וכשהייתי הולך לשוק הייתי משליך אותן הכלים ולובש כלים נאים ויוצא בהן, אבל עשו לא היה עושה כן, אלא אותן כלים שהיה לובש ומשמש בהן את אביו, הן מעלים.

אם ככה, היות והר שעיר ניתן לאדום בנחלה כתשלום לכיבוד אב שהיה לעשו, לא יכלו ישראל להיכנס אליה.

מגיעים למואב – העיר חשבון שייכת לבני גד, ולכן צריך להילחם מול מואב. אבל אסור להילחם מולם – ולמה? כי ככה אמר הקב"ה "אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה".

נשאלת השאלה – ולמה כך ציוה הקב"ה?

שתי סיבות בדבר. הא' היא, משום שרצה הקב"ה לשלם שכר ללוט, שלא גילה למצרים ששרה היא אשת אברהם ולא אחותו כפי שאמר להם אברהם. סיבה נוספת שמביאה הגמרא, בגלל שתי פרידות טובות שעתידות היו לצאת מהם – רות המואביה ונעמה העמונית.

אם ככה, למרות שהיה ניתן להילחם במואב, הקב"ה 'לקח' את שירותיו של סיחון ונתן לו להילחם כנגד מואב – לגרש אותם מאותו מקום שנקרא 'חשבון', שלאחר מכן ניתן כנחלה לבני גד.

יצא א"כ, שלא נלחמנו כנגד מואב, כיון שיצאה ממנו 'פרידה טובה' – רות המואביה. אבל אם נשים לב, גם מעמון יצאה 'פרידה טובה' – נעמה העמונית.

נשאלת השאלה – אם ככה, למה רק את מואב גירשו ממקומם? למה לא עשו את אותו הדבר גם לעמון!?

אומר המדרש לקח טוב – על הפס' "כי עז גבול בני עמון", עזה אהבה שאבה הקב"ה את העמונים יותר מן המואבים, במואב הוא אומר {דברים ב, ט} אל תצר את מואב, אבל עשות בם אנגריא מותר. אבל בעמון כתוב {שם יט} אל תצורם ואל תתגר בם, וכל כך למה? על שום המעשה, הבכירה קראה מואב בחציפות. אבל הצעירה קראה שם בנה בצניעות בן עמי, ללמדך ששכר שיחה נאה אין הקב"ה מקפח, כ"ש עם הצדיקים שעתידי ליתן להם שכר טוב על כל מצוה ומצוה ועל כל פסיעה ופסיעה ועל כל דבור ודבור, וכן הוא אומר {עמוס ד, יג} ומגיד לאדם מה שיחו. מגיע שבת קודש, אנחנו אומרים בהלל הגדול – "לסיחון מלך האמרי כי לעולם חסדו: ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו"

כשהגיע משה רבינו למלחמה מול עוג – הוא פחד! אמר לו הקב"ה: "אל תירא ממנו";

אומר תנא דבי אליהו {פרק כה} – אין אומרים אל תירא, אלא למי שירא. נשאלת השאלה – למה משה רבינו פחד ממנו!?

נכון, הוא היה גדול מאוד. הגובה שלו היה עצום – הכל בסדר גמור. אבל מי שיועד להוציא נשמה ממטר שישיים, יודע להוציא גם נשמה משש עשרה מטר; אין שום הבדל ביניהם, זה אותו גודל של נשמה.

אומרת הגמרא (מסכת נדה סא, א) – אמר [משה]: שמה תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר {בראשית יד-יג} ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי. ואמר רבי יוחנן: זה עוג שפלט מדור המבול.

אומר המדרש {בראשית רבה, פרשה מב, אות ח} – ויבא הפליט (בראשית יד, יג), ריש לקיש בשם בר קפרא הוא עוג הוא פליט, ולמה נקרא שמו עוג שבא ומצא את אברהם יושב ועוסק במצות עוגות, הוא לא נתכון לשם שמים אלא אמר אברהם זה קונין הוא, ועכשו אני אומר לו נשבה בן אחיך והוא יוצא למלחמה ונהרג ואני נוטל את שרי אשתו.

לבסוף אברהם יצא למלחמה ולא מת, וממילא שרה נשארה אשתו. אבל בכל זאת, לעוג נזקפה הצלתו של לוט – למרות שהוא לא נתכוון לשם שמים, ולמרות שאפילו נתכוון לדבר עבירה! – ובכל זאת, משה היה ירא ממנו!

אומרת המשנה באבות – חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, ואלו הן, רבי אליעזר בן הורקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן. רבי אליעזר בן הורקנוס, בור סוד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו. רבי יוסי הכהן, חסיד. רבי שמעון בן נתנאל, ירא חטא.

בא ר' חיים ויטאל, ומסביר מדוע משה רבינו היה ירא כ"כ מעוג מלך הבשן;

אומר ר' חיים ויטאל – דבעוג מלך הבשן היה ניצוץ של רבי שמעון בן נתנאל שמבואר עליו במשנה באבות פרק ב' שהוא היה מחמשה תלמידים רבן יוחנן בן זכאי, ושהיה ירא חטא. ומרומז זה בר"ת בש"ן [א-אותיות שמעון בן נתנאל], ושלכן היה משה ירא מלהרוג אותו עד שהוצרך הקב"ה לומר לו שלא ירא כדכתיב בפרשת דברים עיי"ש. והנה גם בזה יתכן דיש הקבלה דמה שהיה בו ניצוץ דירא חטא זה גרם אצל משה ענין היראה.

נסכם את מה שאמרנו עד עכשיו:

הרבה מלחמות יש לנו כאן בפרשה: עוג מלך הבשן, סיחון מלך האמורי, אדום, מואב, עמון. אבל אם נשים לב, מאחורי כל המלחמות האלה מסתתרות מצוות; נגד אדום לא נלחמים – לא בגלל שאין כוח, אלא בגלל שיש לו זכות של מצות כיבוד אב עוד מעשו הרשע. נלחמים כנגד מואב ולא כנגד עמון, כיון שלעמון יש שכר שיחה נאה. נלחמים כנגד סיחון מלך האמורי, כיון שהוא היה שייך לאותם אמוריים שרצו לזרוק אבנים בנחל ארנון, וכעת מגיעים איתו לחשבון. ונלחמים בעוג מלך הבשן, כיון שנסתיימה הזכות שלו בהצלת לוט [שזכה לאריכות ימים מופלגת], לכן אפשר כעת להרוג אותו.

אם ככה, נמצאנו למדים את המסר בדברי חז"ל כאן בפרשה: חז"ל רוצים שנדע, שהפס' הללו נכתבו כי "הן הן גופי תורה" – אל תסתכל במלחמה כמלחמה; בכל מלחמה מונח 'גוף תורה' – אין מלחמה, מבלי שיש מאחוריה מצוה!

"על כן יאמרו המשלים באו חשבון" – תעשה את החשבון של אותם מלחמות, ותראה שכל המצוות טובבות על הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה; כל המצוות כולם, טובבות על ציר אחד – של זכות או לא זכות; יש זכות – לא נלחמים, אין זכות – נלחמים. הכל סביב למצוות!

אם אלה הדברים, הייתי רוצה לסיים בדבריו של הרב ניימן:

כותב הרב ניימן – במדרש רבה מובא: ולא יכלו אחריו לענות אותו. אבא כהן ברדלא אמר: אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה, בלעם חכם של כל הגוים לא יכול לעמוד בתוכחתה של אתונו, הה"ד ההסכן הסכנתו לעשות לך כה ויאמר לא. יוסף קטן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, הה"ד ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד לפי מה שהוא, שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה.

רואים מזה איך שחז"ל הקדושים היה תמיד לפנייהם פחד ה' – ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, וכשלמדו הפסוק ולא יכלו אחיו לענות אותו תיכף נזכרו בחשבון שלמעלה ואמרו: אוי לנו מיום הדין ואוי לנו מיום התוכחה, מפני שאף רגע אחד לא שכחו מזה ותמיד היתה לפנייהם חרדת ר' יוחנן בן זכאי {ברכות כ"ח} לכן כשהגיעו לפסוק של יוסף או של בלעם תיכף עשאו חשבון שלהם.

שמעתי כי מרן הגאון ר' ישראל סלנטר צוק"ל למד עם התלמידים את הגמרא בבא מציעא (דף י"ג) מצא שטר חוב אם יש בהם אחריות נכסים לא יחזיר, ומקשה הגמרא אם כשחייב מודה אמאי לא יחזיר? התייפח בבכי, התלמידים שאלו אותו: רבינו, מה יש כאן לבכות? וענה להם כי בשעה שלמד את קושית הגמרא 'אם חייב מודה אמאי לא יחזיר' נזכר שגם הקב"ה ישאל אותו אם כשחייב מודה, ז"א אם אתה מודה שאתה חייב לי למה אתה לא מחזיר לי, ז"א למה אתה אינך חוזר בתשובה?

אעפ"י שהענין מדבר בדבר אחר לגמרי, אבל ר' ישראל סלנטר זצ"ל שתמיד היה פחד ה' לנגד עיניו ודאג על מה שהחסיר בעבודת ה', שמע בהגמרא עוד דבר, מה שאחרים שאין להם פחד ה' אינם שומעים כלום. ובזה אפשר להבין מה שחז"ל הקדושים מבארים את הפסוקים על כן יאמרו המשלים – אלו המשלים ביצרם, באו חשבון – נעשה חשבון העולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, וראיתי בספר אהל יעקב להמגיד מדובנא שאומר: וכבר צווחו קמאי איך היתה כזאת לדרוש במאמר ע"כ יאמרו המשלים בואו חשבון – ע"כ יאמרו המשלים ביצרם כי זה דבר רחוק מאוד? עיי"ן שם לפ' חקת. אבל לפי האמור אפשר לומר כי אין כוונת חז"ל להכניס את זה בפסוקים – אלא חז"ל הקדושים אשר תמיד היה דאגתם ופחדם מה שהם מקצרים בעבודת ה' ותמיד היה הדין וחשבון נגד עיניהם, כיון שראו בפסוק בואו חשבון אעפ"י שזה מדבר בענין אחר לגמרי, תיכף נזכרו בחשבון של הקב"ה, ואמרו אחד לחברו: בואו ונחשוב חשבוננו של עולם כמש"כ: אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וגו'.

וידידי הרב הגאון ר' שמואל רוזובסקי הוסיף לי על זה, מה שאמרו חז"ל עה"כ אשרי אדם שומע לי – שכל שמועותיו לי, היינו שכל מה שהוא שומע הוא מקשר תיכף עם עניני שמים, והוא כשהאדם, כל מעיניו ורעיניו דבוקים בה, אז כל מה שהוא רואה ושומע תיכף מקשר לה, וזהו שכל שמועותיו לי.

נכנסנו בשבוע שעבר בס"ד לחודש תמוז. יש אנשים שב"ה רואים את עצמם כבר ב'דייטי – פרי'; ישנם אנשים שרואים את עצמם כבר ב'לונה גל' או ב'לונה שפריץ' – הם רק שומעים חודש תמוז, הם מיד מדמיינים את הטיולים. אבל יש אנשים שרק שומעים 'חודש תמוז', מתחילים להזיע מפחד! – ולמה? כי אומרים לנו חז"ל – תמוז ר"ת – זמני תשובה ממשמשים ובאים' – אז כל אחד שומע, מה שהוא רוצה לשמוע; אם ככה, יש ששומעים 'תמוז' מיד עולה להם בראש – זה הרבעון האחרון של השנה! עוד תשעים יום תקיעת שופר! עוד ששים יום מתחילים לומר סליחות!

באים חז"ל ואומרים לנו – "על כן יאמרו המשלים באו חשבון" – אתה יכול ללמוד את החשבון הזה, כמילת עידוד שנתנו בלעם ובעור לחיילים של סיחון. אבל אתה יכול ללמוד מהמילה 'חשבון' – דין וחשבון; השאלה היא איך אתה מחליט לשמוע!

אומר לנו ר' שמעון בן לקיש – "הן הן גופי תורה!" – מונחים כאן גופי תורה. אבל השאלה היא, מה אתה רוצה לשמוע ומה אתה באמת רוצה להפיק מזה; האחריות שלנו היא להבין את ערך המצוות לנצח, ואת ערכם של עבירות ח"ו לנצח.

ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו בה' וכן התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל משה בעד העם: ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף ושים אתו על נס והיה כל הנשון וראה אתו וחי:

גם לאחר ששבו בתשובה, וגם לאחר שהתפלל משה רבינו, לא החזיר הקב"ה את ענני הכבוד, ולא סילק את הנחשים ממחנה ישראל, הנחשים המשיכו לנשון, אלא שכל מי שהסתכל על נחש הנחשות, וחי. ויעש משה נחש נחשת וישמחה על הנס והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי: והרי פרשה זו צריכה תלמוד. מה זה ועל מה זה היתה מדת הדין מתוחה על בני הדור החדש שבמדבר, לאחר שקצרה נפשם מרוב צרות תלאות ופחדים? אם הראו להם את כל הצרות והשמדות שבגלות אדום, איך נענשו כ"כ על דיבור קל? איך נתפסו בשעת צער? ולא עוד אלא שבבעל הטורים כתוב: 'זתקצר נפש העם - מלמד שראו כל הצרות שיבואו בגלות אדום ואיך ימשך גלות אדום'. כלומר שפתח הקב"ה את עיניהם וראו את טיטוס ומחריבי הבית השני, אלפי אלפים הרגים בצרה ההוא, ושוב ראו את ההמשך הנורא, מסע הצלב הראשון השני והשלישי באשכנז וצרפת, ראו את האינקוויזיציה בספרד, ראו את גזרות ת"ח ות"ט בפולין, ראו את אושוויץ וכל מחנות המוות, וזה שכתוב 'לסבוב את ארץ אדום', שראו כל הצרות העתידים לסבול בארץ אדום, עד היום האחרון. לא כתוב שהראו להם את הגאולה. רק את הצרות הקשות והנוראות ראו.

הרי אמר האדמו"ר ה'בית ישראל' ז"ע, שמי שעבר את אושוויץ יש לו חלק לעולם הבא אף אם הוא נכשל ומדבר וכו'. מי שאינו מדבר, ומקבל באמונה ודממה, הוא צדיק אמת ויכולים לנשק את ידיו ולתת לו קוויטלאל. נס גלוי היה לו שלא עזב את האמונה אחר שראה צרות ושמדות כאלה. כי הדיבור במצב הקשה, הוא דבר טבעי ביותר. וכיון שראו אותו דור את כל הצרות של גלות אדום ביחד, מטיטוס ועד היטלר ימ"ש, כל ההריגות והגירושים של בני ישראל, הרי האדם הנורמלי פשוט משתגע כשמעלה על דעתו צרות נוראות כאלה, איך יש עליהם טענה כשפתחו פיהם ודברו? והרי רש"י הק' כתב שקצרה נפשם, היינו שלא היה להם כח

בנפשם לסבול כי"כ הרבה צרות. לא שהם אמרו שקצרה נפשם, אלא שהתורה"ק מעידה עליהם שקצרה נפשם. איך הגיע להם שילוח נחשים הרשפים? הרי המקרא צווח ואומר דרשני.

חז"ל למדונו שאין אדם נתפס על צערו, בשעה קשה של האדם אין טוענים על שמוציא מפיו דיבורים קשים. וכן נהגו רבוה"ק אחר שבאו פליטי המלחמה, אחד מעיר ושנים ממשפחה, ובאו ותינו את טענותיהם ובכיותיהם לפני כ"ק מרן מהר"א, מבעלזא ז"ע, ולפני כ"ק אדמו"ר מקלויזנבורג ז"ע ולכל צדיקי הדור, לא דנו אותם לכף חובה, אלא הבינו את מר לבם, והשתדלו להרעיף עליהם דברי תנחומים שאין לנו שום הבנה והשגה בהנהגת ה', ובוודאי הכל לטובה. לפני מאה שנה כשלמדו את דברי בעל הטורים, עוד לא ידעו מה שראו בני המדבר באותה שעה שקצרה נפשם, היום אנו יודעים הרבה יותר מה שהם ראו באותה שעה, ראו את אושוויץ וכל מחנות השמדה, געוואלד איך יש עליהם טענות כשדברו באלקים ובמשה, איך שולחים עליהם נחשים שרפים?

אדה"ר אומר 'האשה אשר נתתה עמדי', כאן כפר בטובה, שהתלונן גם על ההטבה וביאור הענין ע"פ משי"כ במס' ע"ז דף ה'. 'תנו רבנן מי יתן והיה לבבם זה להם, אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם היה להם לומר תן אתה, כפויי טובה דכתיב ונפשנו קצה בלחם הקלקל, בני כפויי טובה דכתיב האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל'. וכשנתבונן באדם הראשון, בתחילה נתנו הקב"ה בגן עדן, היה לו שם כל טוב וטב, מלאכי השרת צולין לו בשר, אין לנו השגה בביאור הדבר, אבל החיים שלו היו בתכלית השלימות. אח"כ בא הקב"ה ואמר לו 'לא טוב היות האדם לבדו', אדם הראשון לא הבין למה לא טוב, כמו שיש בחורים ששואלים מה חסר לי כאן בישיבה, יהודים טובים צולים לי בשר ונותנים לי כל טוב, הכל הכי טוב, מי צריך עזר כנגדו? ואמרו חז"ל שהביא הקב"ה את כל בעלי החיים לפני אדה"ר וראה שיש לכולם בן זוג, וביקש שגם הוא צריך. לאחר שקיבל אדה"ר את הבת זוג, הביאה לו את הגהינם בעולם הזה, בעבורה נתקלל 'בזעת אפך תאכל לחם, בעצבון תאכלנה כל ימי חיך, עד שובך אל האדמה אשר ממנה לוקחת', בגללה צריך לכסות את הכרטיס אשראי כל חודש, ובגללה נשתלשלו כל צרות עוה"ז, כמבואר בספר הישר לרבינו תם מה שאדם עובר בעוה"ז, וכן אומרים בסליחות ערב ר"ה, אדם איך יזכה, בכל יום למות מחכה, והולך ומונה את המציאות המרה שעובר על האדם בעוה"ז, וכל זה מחמת חטא עץ הדעת, הכל בעבור שבקשה שיאכל מעץ הדעת. שהרי אדה"ר עצמו לא רצה לאכול, וכמבואר בבעל הטורים 'היא נתנה לי מן העץ, היינו שהכתה אותנו במקל עד שהוכרח לאכול מעץ הדעת, וכל זה ממחשבה אנוכית שלא תמות היא וישא הוא אחרת, אתה תרד עמי יחד לגהינם. אח"כ בא הקב"ה ושאל מדוע אכלת מעץ הדעת? אמר אדה"ר כמה מלים 'האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל', הרי אתה ידעת שלא היה חסר לי אשה כלל, נתת לי אשה והיא נתנה לי לאכול מעץ הדעת.

משה רבינו אומר לכלל ישראל, הנכם כפויי טובה בני כפויי טובה, מהי דוגמא של כפויי טובה, זה מה שאדה"ר אומר להקב"ה 'האשה אשר נתת עמדי'. והרי היא הביאה את 'אושוויץ' לעולם, וכמ"ש החת"ס איך קרא לה 'חודה' על שם שהיתה אם כל חי, הרי טוב היה לה שם המות משם החיים? והרי עד היום הזה היא מפרשת חלה ומדלקת נרות שבת על שכתבה נרו של עולם וחלתו של עולם. האם כשאומרים על אשה זו 'האשה אשר נתת עמדי', נקראים 'כפויי טובה'?

חסד גדול היה באכילת המן, שלא הוצרכו לנקביהם ארבעים שנה, ועל הטבה הזו התלוננו 'ונפשנו קצה' ומה אמרו הם, שקרא להם משה 'כפויי טובה בני כפויי טובה': 'נפשנו קצה בלחם הקלקל' ופרש"י שמפני שהיה המן נבלע באבריהם, קראו למן קלקל. שהוא קל ונבלע באבריהם. והוסיף רש"י 'והיא היתה להם טובה גדולה שלא הצריכם לטרוד ולצאת שלוש פרסאות לפנות'. כלומר, אף שבדרך כלל יצירת האדם היא בדרך של נקבים נקבים חלולים חלולים, עם מערכה שלימה שמברכים עליה בכל יום. ארבעים שנה לא הוצרכו לברך אשר יצר. והרי זה דבר נורא ונפלא. בגמ' מבואר שיצחק אבינו עשה חשבון עם הקב"ה על ימי חייו של יהודי, ואמר שחלק מימי חייו עוברים בבית הכסא. דור המדבר היה להם טובה נוראה שלא הוצרכו ללכת לבית הכבוד. והרי מובן שנקרא 'בית הכבוד' בלשון סגי נהור, שיהודי עם נשמה אלקית צריך להכנס למקום כזה. אך הם קראו למן 'לחם הקלקל' עבור זה. ורש"י פי' בהמשך הפרשה כשהקב"ה שלח הנחשים הרשפים 'בא נחש ויפרע מכפויי טובה'.

עפ"ז נוכל להבין ישוב פרשה זו. הן אמת שבאותה שעה הראו להם משמים את כל הצרות הנוראות שבכל הגלות הארוך הזה, לסבוב בארץ אדום, כל סיבובי הגלויות ראו עיניהם, וכמ"ש רש"י שלא היה לבם יכול להכיל צער נורא ואיום כזה, מסע הצלב, גירוש ספרד, פרדיננד, פורטוגל,

ברגן בלזן, עכ"ז יש לאדם יצר הרע נורא, שכשרע ומר לו מאד מאד, הוא מזלזל ומבזה אף את מעט הטוב שיש לו. כשאדם מתלונן על הרע, אי אפשר לטעון עליו שום טענה, שאין אדם נתפס על צערו, היוצא מאושוויץ ומתלונן על הצרות, אין מזיחין אותו. אך אם מתלונן גם על ההטבות, זוהי כפיה בטובה.

פעמים שחבר אחד הטיב לך הרבה הטבות, ובסוף הצר לך והרע לך, דרכו של יצר הרע שכועס על חבר זה בכעס שלם, ומזלזל אפילו בהטבות שהטיב עמו, יהיה מה שיהיה, הכל בטל ומבוטל, כאילו כולו רע מכף רגל ועד ראש, ולא עוד אלא שמחרפהו אפילו על ההטבות שעשה עמו. אילו היו בני ישראל כוכים באותה שעה על חסרון ענני הכבוד, על הנחשים ועקרבים, על מיתת אהרן, ועל ראיית הגלות הארוך עם כל צרותיו הנוראות, לא היה עליהם שום טענה. אך הם כפו בטובה ובכו על 'הלחם הקלקל', תוך כדי הטענות מזלזלים גם בהטבות שהקב"ה עשה עמנו, זהו נגע רע מאד, ומאד קשה לשוב בתשובה על פגם זה.

כן נתבאר ב'צמח צדיק' להאדמו"ר מוויזניץ ז"ע, וכן נתבאר בחתם סופר, וכן ב'אדרת אליהו' לבן איש חי. דכשבאו לפני משה רבינו ואמרו 'חטאנו כי דברנו בה' וכו', התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש', מדוע אמרו 'את הנחש' לשון יחיד, והרי ראו לפני עיניהם הרבה נחשים שרפים? וביארו שלושת הרועים הנ"ל, שהרגישו בלבותם שהטבות אלו מקורם מאותו נחש הקדמוני, שכבר גרם לאדה"ר לכפות בטובה ולומר 'האשה אשר נתת עמדי', אף שאדה"ר בעצמו ביקש בת זוג, ונתן לו הקב"ה בת זוג, וכמ"ש רש"י שלא מצא מנוחה וכו' עד שבאת חוה, וא"כ אסור להתלונן על האשה אשר נתת עמדי. כמו כן דברו העם באלקים ובמשה, 'ונפשנו קצה בלחם הקלקל', על זה יצא הקצף, לא על שבכו על שאר הצרות, רק על ד' מלים אלה, שבכו על הטבה שאין לה שום שייכות לכאבים ולצרות. זהו כפיות טובה. וכן כשיש ח"ו לאדם איזה צרה וטרדיה עם אחד מבניו, אם הוא מתחיל להתלונן גם על כל הילדים הבריאים והטובים שנתן לו השי"ת, זהו כפיות טובה, שהוא עסוק רק עם הצרה שלו, ושוכח שנתן לו השי"ת אשה וילדים, עיניים ואוזניים, ראש ורגליים ומה לא. אין אדם נתפס על צערו כשמבכה את צערו, אך אדם נתפס על צערו כשמתלונן על ענין טוב שאינו ממין הטענה כלל. הקב"ה מבדיל בין טוב לרע, ומייקר ומעריך מעט טוב אף שמעניש על הרע יסוד גדול זה נוגע בכל ימי חייו, כי בדרך כלל היחס שלנו כלפי אנשים הוא או לחיוב או לשלילה, קשה לנו להבדיל בין הטוב להרע, אדם שעשה לנו איזה צער, באותה שעה אנו רגילים לשכוח את כל הטובות שעשה עמנו בכל ימי חייו, שוב אין הרגשת הכרת הטוב על החסדים שעשה, הכל מחמת צער אחד שגרם לו עתה.

התורה דורשת מאיתנו לזכור את האכסניה שנתנו לנו המצריים בשעת הדחק, אף שהם השליכו את בנינו ליאור. זהו חיוב הכרת הטוב, שהתורה דורשת מהאדם שילבש משקפיים כאלה שיכולים להבדיל לגמרי בין ההטבה וההרעה, להכיר בטוב של ההטבה בשלימות, ולא לשלול אותו לגמרי מחמת הרעה שעשה. וחז"ל אמרו לנו והלכת בדרכיו, שצריכים ללמוד מדרכי השי"ת איך שהוא מתנהג עם בריותיו.

אי' בגמ' ב"ק דף ל"ח על בנות מואב שעשו שניהן מעשה אשר לא יעשו, אעפ"כ לא קיפח הקב"ה שכר הצעירה שאמרה 'עמוני', ולא בגסות כאחותה הבכירה שאמרה מואב, מאב, ולכן 'אל תצר את מואב ואל תתגר בו מלחמה', רק לא מלחמה ממש, אך מותר להתגרות בהם, הרי שאע"פ שדיברה שיחה נאה בדרך צניעות, אין להתגרות בהם כלל. הרי שאע"פ שעשו מעשה רע יש להם שכר שיחה נאה. וכן לאידך גיסא משום לילה אחת שקדמה בכירה לצעירה, זכתה שיצאה ממנו רות המואביה. הרי שגם בתוך ה'עבירה' שעשתה, כיון שיש איזה מחשבה של טוב, תקבל שכר מה שהקדימה את אחותה הצעירה בלילה אחת. הרי שהקב"ה בוחן את מעשי האדם בפרוטרוט, נותן שכר על הטוב ומעניש על הרע. ואינו כולל את הכל למציאות אחת גדולה חיובית או שלילית. הבן איש חי כותב במס' שבת לב ע"א שהקב"ה משלם שכר טוב לגנב שהיתה לו מחשבה טובה בשעת הגנבה שיהיה לו מה לשלם שכר לימוד לתלמוד תורה של הילדים... עד כדי כך הוא מחלק את תנועה ותנועה, הטוב הוא טוב, והרע הוא רע, אין אחד נדבק מחבירו.

בשר ודם אינו יכול לראות נקודה של זכות בתוך מעשה של רע, אך הקב"ה אומר 'אם יש עליו מלאך מליץ, אחד מני אלף: להגיד לאדם ישרו. ויחננו ויאמר, פדעוהו מרדת שחת מצאתי כפר'. ודרשו חז"ל אפילו 999 מלאכים אומרים עליו רע, ומלאך אחד יש בו אחד מני אלף שבו להליץ עליו טוב, אומר הקב"ה מצאתי כופר, שהקב"ה לוקח את הנקודה קטנה של לימוד זכות ומכיר לו טוב. אמרו חז"ל מפני מה זכה ירבעם למלכות מפני שהוכיח את שלמה, ומפני מה נענש, מפני שהוכיחו ברבים. שלמה המלך עשה בית לבת פרעה ועמד ירבעם והוכיחו ביראה לשלמה, נתן לו הקב"ה שכר על

התוכחה, ועונש על שהוכיחו ברבים, הרי שמעשה אחד מתחלק לטובה ולרעה. והלכת בדרכיו, הקב"ה רוצה שנלך בדרכיו, לקחת מעשה אחד ולגלות את הטוב שבו, ולדחות את הרע שבו. מפני מה זכה בלק ויצאה ממנו רות, מפני שהקריב מ"ב קרבנות. אף שהקריב קרבנות אלו רק כדי לקלל את ישראל, וסופם שהרגו את בלק ואת בלעם על רשעותם, קיבל בלק שכר על מ"ב קרבנות שהקריב. גם ביחס שלנו כלפי זולתנו יש לייקר את הטוב אף כשנתלזה עמו הרבה. רעות אי' בגמי' יבמות על רבי חייה שאשתו היתה מצערת אותו, רבי חייה שמלאכים ושופרים רועדים מפניו, כמה גדולים מעשי חייה, כתוב שהיה במדרגת שלושה אבות בדורו, אפילו רבינו הקדוש מתיירא ממדרגתו של רבי חייה, אעפ"כ נפש אחת בעולם שלא הכירה מעלת נשמתו, אשתו אינה מכבדת אותו.

ואילו הוא היה מכבד אותה, כל פעם שהיה מוצא משהו בחוץ היה עוטר ומביא הביתה כדי לכבדה, שאל אותו רב, דודי היקר איך אתה מכבד את האשה שמצערת אותך כ"כ. השיב לה רבי חייה דיינו שמגדלות את בנינו ומצילות אותנו מן החטא, אין הכי נמי שהיא עושה לו צרות יגון ואנחה, סוף סוף היא האימא של בני רבי חייה שהם גדולים כיצחק ויעקב אבינו, היא סבלה צער הריון ולידה עליהם, ממיאל יש לו הכרת הטוב כלפיה. אף שלא עזרה לו בלימוד התורה, ולא הורידה ממנו כל עול שיוכל לעסוק בתורה, אלא היתה מצערת אותו, אין זה סותר להכרת הטוב על הטוב שבה. כמה צריכים ללמוד ממעשי של רבי חייה, ולא כדרך בני העולם שאף כשהאשה היא 95 אחוז בסדר גמור, ורק חמש אחוז היא צריכה תיקון, הוא מחרף ומבזה את כל מציאותה, ומתפלא איך אפשר לחיות עם בריה כזאת תחת קורת גג אחד. מי מדבר מהכרת הטוב וזר פרחים... זוהי המדה הקשה של כפויי טובה.

אשתו של אדם הראשון גם היתה מצערת אותו, שבעבורה נגזר עליו מיתה ועצבון הפרנסה, וכמה מיני צרות יגון ואנחה, אעפ"כ יש טענה עליו שאמר עליה 'האשה אשר נתת עמדי', כאן כפר בטובה. שהיה לו להודות על הטוב שכן יש לו איזה ישוב הדעת על ידה. אל תבטל את כל מציאות 'האשה אשר נתת עמדי' כאילו כל כולה רק מציאות של רע.

כלל הדברים שאין אדם נתפס על צערו כשבוכה על הרע, אך נתפס על בכייתו על הטוב, אפילו כשהטוב הוא רק אחוז אחד מני אלף. ועל זאת הוכיחנו משה רבינו בפרשת ואתחנן, כפוי טובה בני כפויי טובה, אדם הראשון שקיבל מאשתו חבילה של צרות, לא הכיר בטובה שבה, כך אתם ראייתם את הצרות שבגלות אדום, שכחתם את הטובה שבמך ואמרתם עליו 'לחם הקלקל', זהו עצת הנחש, ויסר מעלנו את הנחש הזה, שהוא מבבל את האדם שיראה רק את חלק הרע וישכח את חלק הטוב שהקב"ה עושה עמו, וכן את הטוב שבאשתו ושככל טוביו.

אדם שסבל כל הלילה מכאבי שיניים רח"ל, פעמים שמתוך כעסו הוא מתלונן על כל מוסד השיניים, כאן כפר בטובתו של הקב"ה. בכייתך על הצער, מתקבלת באהבה, התלוננת על הטובה, זהו פשע נורא. אדם הכופר בטובת ה', כמורד לגמרי רח"ל בפסוק 'וירד ה' לראות את בני האדם' בפרשת דור הפלגה, אמרו חז"ל: 'לראות את בני האדם, שמא בני חמורים וגמלים הם? אלא מה אדם הראשון כפר בטובה ואמר האשה אשר נתת עמדי, אף אלו כפרו בטובה למרוד במי שהשפיע עליהם טובה ומלטם

התוכחה, ועונש על שהוכיחו ברבים, הרי שמעשה אחד מתחלק לטובה ולרעה.

ההלכת בדרכיו, הקב"ה רוצה שנלך בדרכיו, לקחת מעשה אחד ולגלות את הטוב שבו, ולדחות את הרע שבו. מפני מה זכה בלק ויצאה ממנו רות, מפני שהקריב מ"ב קרבנות. אף שהקריב קרבנות אלו רק כדי לקלל את ישראל, וסופם שהרגו את בלק ואת בלעם על רשעותם, קיבל בלק שכר על מ"ב קרבנות שהקריב. גם ביחס שלנו כלפי זולתנו יש לייקר את הטוב אף כשנתלזה עמו הרבה. רעות אי' בגמי' יבמות על רבי חייה שאשתו היתה מצערת אותו, רבי חייה שמלאכים ושופרים רועדים מפניו, כמה גדולים מעשי חייה, כתוב שהיה במדרגת שלושה אבות בדורו, אפילו רבינו הקדוש מתיירא ממדרגתו של רבי חייה, אעפ"כ נפש אחת בעולם שלא הכירה מעלת נשמתו, אשתו אינה מכבדת אותו.

ואילו הוא היה מכבד אותה, כל פעם שהיה מוצא משהו בחוץ היה עוטר ומביא הביתה כדי לכבדה, שאל אותו רב, דודי היקר איך אתה מכבד את האשה שמצערת אותך כ"כ. השיב לה רבי חייה דיינו שמגדלות את בנינו ומצילות אותנו מן החטא, אין הכי נמי שהיא עושה לו צרות יגון ואנחה, סוף סוף היא האימא של בני רבי חייה שהם גדולים כיצחק ויעקב אבינו, היא סבלה צער הריון ולידה עליהם, ממיאל יש לו הכרת הטוב כלפיה. אף שלא עזרה לו בלימוד התורה, ולא הורידה ממנו כל עול שיוכל לעסוק בתורה, אלא היתה מצערת אותו, אין זה סותר להכרת הטוב על הטוב שבה. כמה צריכים ללמוד ממעשי של רבי חייה, ולא כדרך בני העולם שאף כשהאשה היא 95 אחוז בסדר גמור, ורק חמש אחוז היא צריכה תיקון, הוא מחרף ומבזה את כל מציאותה, ומתפלא איך אפשר לחיות עם בריה כזאת תחת קורת גג אחד. מי מדבר מהכרת הטוב וזר פרחים... זוהי המדה הקשה של כפויי טובה.

אשתו של אדם הראשון גם היתה מצערת אותו, שבעבורה נגזר עליו מיתה ועצבון הפרנסה, וכמה מיני צרות יגון ואנחה, אעפ"כ יש טענה עליו שאמר עליה 'האשה אשר נתת עמדי', כאן כפר בטובה. שהיה לו להודות על הטוב שכן יש לו איזה ישוב הדעת על ידה. אל תבטל את כל מציאות 'האשה אשר נתת עמדי' כאילו כל כולה רק מציאות של רע.

כלל הדברים שאין אדם נתפס על צערו כשבוכה על הרע, אך נתפס על בכייתו על הטוב, אפילו כשהטוב הוא רק אחוז אחד מני אלף. ועל זאת הוכיחנו משה רבינו בפרשת ואתחנן, כפוי טובה בני כפויי טובה, אדם הראשון שקיבל מאשתו חבילה של צרות, לא הכיר בטובה שבה, כך אתם ראייתם את הצרות שבגלות אדום, שכחתם את הטובה שבמך ואמרתם עליו 'לחם הקלקל', זהו עצת הנחש, ויסר מעלנו את הנחש הזה, שהוא מבבל את האדם שיראה רק את חלק הרע וישכח את חלק הטוב שהקב"ה עושה עמו, וכן את הטוב שבאשתו ושככל טוביו.

אדם שסבל כל הלילה מכאבי שיניים רח"ל, פעמים שמתוך כעסו הוא מתלונן על כל מוסד השיניים, כאן כפר בטובתו של הקב"ה. בכייתך על הצער, מתקבלת באהבה, התלוננת על הטובה, זהו פשע נורא. אדם הכופר בטובת ה', כמורד לגמרי רח"ל בפסוק 'וירד ה' לראות את בני האדם' בפרשת דור הפלגה, אמרו חז"ל: 'לראות את בני האדם, שמא בני חמורים וגמלים הם? אלא מה אדם הראשון כפר בטובה ואמר האשה אשר נתת עמדי, אף אלו כפרו בטובה למרוד במי שהשפיע עליהם טובה ומלטם

בדרך הדרוש

שומר לשמן וידליק יאמר לחמוץ וידליק אפי' אם ישראל לא האמינו בה' ולא בטחו בישועתו מ"מ עכ"פ משה ואהרן לא נסתפקו בישועת ה' ולהם אין מוקצה ונולד וכיון שהוכן להם הוכן לכל העדה ובעירם ונבוא אל המכון בעוה"י דהקב"ה אמר למשה ודברת אל הסלע לעיניהם ופירש"י שהוא בארה של מרים שהם מכירי' בעיניהם ואי ישתו מעצמם הם ובעירם אך אם לא יודמן אותו הבאר וע"כ והוצאת להם מים חדשי' מן הסלע שאינו של מרים וזה יהי' להם כנולד שהם לא האמינו בה' אך והשקית אתה את העדה ואת בעירם כלומר שישתו על סמך שהוכן לה'.

והנה פירש"י כשאמר המן הסלע הזה נוציא לכם מים והי' בארה של מרים וישב בין הסלעים ולסוף נודמן להם והכירוהו ומרע"ה לרוב ענותנותו לא יכין לפניו לדבר מן אתם אנכם מאמיני ואי הוא המאמין שתו על סמך הכנה שלי לאי' לו פנים לאמור כן ע"כ כששב לו הסלע בין הסלעי' אמר שמעו נא המורי' ואינם מאמיני' בה' המן הסלע הזה נוציא לכם מים הלא אסור לנו למשתי ולא אמר שהוא מאמין ולבסוף כשנודמן להם אותו הסלע בעצמו כתי' ותשת העדה כי לא הצריכו להשקאתו של מרע"ה מ"מ ה' קצת ח"ה בדבר שישאל חשבו שגם הוא מסופק בהוצאת מים מסלע חדשה והיינו יען אשר לא האמתם (תורת משה לחת"ס סופר)

הנ"ל ואם לא אסור לנו לדור כאן, ולכן כאשר חזר להם המים שוב לא נצטרכו את הפירות.

(ילקוט האורים)

והשקית את העדה ואת בעירם (כ, ח)

וע"ד דרוש אמרנו ליישב שינוי לשון בצווי כתי' והשקית העדה ובעירם ובעשעת מעשה כתי' ותשת ולא והשקת העדה דעפ"י המדרש כל ז' ימי אבלה של מרים לא נסתלק הבאר דכות הצדיק נמשך כל ז' ימי אבלו כמו שהי' במבול בכות מתושלח ואח"כ כשנסתלק הבאר לא התלוננו עד שהי' ג' ימים בלא מים והיות כי מרים מתה יו"ד ניסן א"כ נמשך הזמן עד כ"א ניסן שאז הי' יום ז' של פסח יום אשר ליבשה נחפכו מצוללים ועתה הופך צור אגם מים חלמש למעינו מים והנה בעירובי' פ' בכל מערבי' מבואר דמאי בעיבי מיבלע בליעי וה"ל נולד ואסור אי לא הי' לו היכר וסימן בעבי' מערב שבת ונהרות הנובעי' מותרים משום דעבידי דאתי והנה איסור הכנה הוא דאורי' או קרוב מאוד לאי' דאורי' ע"כ ב"ט ז' של פסח לא הותר להם לשתות מים היוצאי' היום מחדש מן הסלע אלא בא' משני אופני' או שיודמן להם בארה של מרים שניכר להם מאז כפירש"י שהכירוהו וזהו הוא או אם יוציא להם מסלע מחדש צריך שיאמינו בה' ונפלאותיה וה"ל לדרוהו כעבידי דאתו לא מקצו דעתייהו משום דבר בעולם כי מי

וירב העם עם משה וגו' לא מקום זרע תאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות. (כ, ג)

ויל"ד מ"ט עכשיו כשמתה מרים וחסר להם מים התרעמו על עניני הפירות. ועוד קשה מדוע אכן לא ענם תשובה על טענת הפירות רק על טענת המים. וכ' בפני אריה זוטא עפ"ד הגמ' בסנהדרין ז' כל עיר וכו' אין ת"ח רשאי לדרו בתוכה ר"ע אומר אף מיני פירות, שמיני פירות מאירין את העיניים. ואיתא במדרש דמעשה בשיחין בסומא א' שירד לטבול, ונודמנה לו בארה של מרים וטבל ונתרפא. ואיתא באו"ח ס' קצ"ט יש נוהגין וכו' דבארה של מרים מתפשטת בנהרות במוצ"ש וכל מי ששותה ממנה מתרפא מכל תחלואותיו. וזהו כוננת בני ישראל מה שנתאוו מיני פירות דוקא עכשיו אחר מיתת מרים, שכעת שנסתלקה בארה של מרים שהיתה מסוגלת לנו לרפואת כל התחלואים רעים ולמאירת עיניים א"כ אסורים אנו לדרו במקום הזה שאין בה דברי רפואות ולא מקום זרע דהיינו ירק ואי' בעירובין ג"ה שעיר שאין בה ירק אין ת"ח רשאי לדרו שם, ולא מקום תאנה וגפן ורמון שמיני פירות אלו מאירין את העיניים, והרי עתה ומים אין לשתות היא הבאר של מרים שהיתה מסוגלת לכל הרפואות ולמאירת עיניים ואי' צריכין אנו מיני פירות